

הַחֹדֶשׁ הַנִּסָּן
NISAN
IJAR
ROŠ CHODEŠ

VĚSTNÍK ŽIDOVSKÝCH NÁBOŽENSKÝCH OBCÍ
V ČESKÝCH ZEMÍCH A NA SLOVENSKU

Parochet, který Staronové synagoze věnoval Mark Podwal.
(více v textech na stranách 3, 12 a 13)

PŘEDVEČER JOM HA-ŠOA

Dne 18. 4. od 14 do 17.00 pořádá Institut Tezevinské iniciativy a Nadační fond obětem holokaustu tradiční čtení jmen obětí holokaustu na pražském náměstí Míru. Účastníci obdrží doprovodné informační materiály, které připomínají 70. výročí transportů do koncentračních táborů. Zveme všechny, kdo jsou ochotní tímto způsobem připomenout utrpení obětí šoa a jejich památku, která nesmí být nikdy zapomenuta.

Součástí akce budou ukázky knih a výstava prací žáků a studentů, kteří se zapojili do našich vzdělávacích projektů. *mm*

JOM HA-ŠOA V PINKASOVĚ SYNAGOZE

Jom ha-šoa, Den vzpomínek na oběti holokaustu, připadá ve Státě Izrael na 27. nisan a je spojen s občanskými i náboženskými obřady na památku šesti milionů židovských mučedníků, zavražděných nacisty, včetně hrdinů povstání v ghettech. Pro diasporu je datem stanoveným pro Jom ha-šoa 19. duben, den, kdy ve varšavském ghettu vypuklo v roce 1943 povstání. Tradiční součástí smutečního obřadu je čtení jmen obětí z příslušné země nebo města, ve kterém se obřad koná.

Židovská obec v Praze vás a vaše přátele zve k účasti na vzpomínkovém shromáždění u příležitosti Jom ha-šoa 5772, které se koná ve čtvrtek 19. dubna v 9.30 v Pinkasově synagoze. *žop*

KONDOLENCE DO TOULOUSE

Federace ŽO v ČR zaslala pozůstalým a přátelům obětí vražedného útoku, k němuž došlo 19. března v židovské škole Ozar-Hatorah v Toulouse na jihozápadě země (viz str. 24), toto vyjádření soustrasti:

Drazí přátelé,

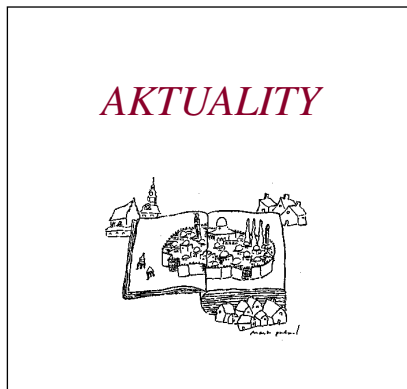
s rozhořčením a hlubokým zármutkem jsme přijali zprávu o zavraždění žáků a učitele Vaší školy. Modlíme se za duše zabitých a uzdravení zraněných. Očekáváme zprávu, že vrazi byli dopadeni a potrestáni. Sdělte, prosím, rodičům, příbuzným a jejich přátelům upřímnou soustrast všech Židů, žijících v České republice. Tato tragédie je i naší tragédií, Vaše bolest naší bolestí.

*V hluboké úctě
Federace ŽO v ČR*

POZNÁMKA K VYHLÁŠENÍU KBS

Slovensko si připomenulo sedemdesiate výročí vypravenia prvého transportu Židov do koncentračných táborov (25. marca 1942). Toto výročí bolo impulzom pre slovenskú vládu a ďalšie inštitúcie, ako Konferencia biskupov Slovenska (KBS), Matica slovenská či Predsedníctvo Evanjelickej Cirkvi a. v., na vyhlásenia alebo prezentácie postojov pri tragickom výročí začiatku deportácií. Na tomto mieste chcem predovšetkým reflektovať vyhlásenie KBS.

Viac ako 60 % slovenského obyvateľstva sa hlási ku katolíckej viere a katolíci predstavujú významnú zložku slovenskej spoločnosti. Preto vnímam vyhlásenie KBS, napriek ne-

dostatkom, o ktorých sa zmienim neskôr, pozitívne. Vyhlásenie predstavuje zaujatie stanoviska k najväčšej tragédii Slovenska a zároveň podanú ruku smerom k našej komunite. Treba dodať aj to, že podobné vyhlásenia slovenských katolíkov sa objavili aj v minulosti a rovnako ako dnes boli pozorne sledované. Platí to aj pre aktuálne vyhlásenie z 21. marca.

Dôvodom, prečo židovská verejnosť aj majoritná spoločnosť pozorne sleduje každý podobný prejav, je problematika histórie Slovenska, obzvlášť obdobia Slovenského štátu 1939–1945. V aktuálnom vyhlásení KBS sa píše o „systematickom nátlaku Nemecka a vplyvnej domácej skupiny sympatizantov nacizmu (na začatie deportácií)“ a tiež o „sekularizovanom prostredí európskej spoločnosti, kde totalitné ideológie chceli nahradiť náboženstvo“.

Kritický čitateľ si pri čítaní týchto riadkov iste položí otázku, či si biskupská konferencia uvedomuje históriu antisemitizmu, pod ktorú sa najvýraznejšie podpísala práve katolícka cirkev. Či zohľadňuje skutočnosť, že v Slovenskom štáte bolo významné prepojenie cirkevných a štátnych kruhov a že značné množstvo politikov nosilo kňazskú sutanu, vrátane prezidenta Jozefa Tisa a podpredsedu Štátnej rady Jána Vojtáššáka. Dodajme, že pre dnešnú židovskú komunitu sú znepokojujúce snahy katolíckych kruhov, ktoré sa dlhodobo snažia o rehabilitáciu, alebo dokonca kanonizáciu viacerých politických predstaviteľov vtedajšieho režimu. Robia tak napriek zisteniu, že prvé transporty slovenských Židov (v roku 1942) vychádzali z iniciatívy slovenských politikov a bez nátlaku zo strany nacistov.

Ak teda niečo chýba v aktuálnom vyhlásení KBS, to je otázka zodpovednosti konkrétnych osôb a otázka postoja k minulosti. Je pozitívne, že KBS odsudzuje deportácie ako tragédiu a ako „zlo“. Bude prospešné, ak si uvedomí, že snaha o rehabilitáciu osôb a režimu Slovenského štátu vrhá tieň na úprimnosť ľútosti, ktorú KBS vyslovilo v súvislosti s tragédiou slovenských Židov.

Len stručne k postojú Matice slovenskej: MS sa dlhodobo snaží o rehabilitáciu ľudského režimu a slovenského fašizmu. Pred krátkym časom priniesli viaceré média sprá-

vu, že predsedníctvo MS požaduje, aby sa 14. marec 1939 pripomínal ako „pamätný deň Slovenska“. Pokiaľ je táto správa pravdivá, považujem akúkoľvek ľútosť MS a jej predstaviteľov ohľadne deportácií slovenských Židov za pokrytecké a neúprimné.

Čo sa týka vyhlásenia KBS, napriek istým nedostatkom v jeho texte môže znamenať nový začiatok chýbajúceho dialógu medzi židovskou komunitou a katolíckou cirkvou na Slovensku. *jf*

KULTUROU PROTI ANTISEMITISMU

V nedeľu 22. dubna sa koná tradičný Pochod dobré vôle. Začína v 13.30 na námestí Franze Kafky a pokračuje kultúrnym programom „Všichni jsme lidi“ od 15 hodín ve Valdštejnské zahradě. Pochod i kultúrny program pořádá Mezinárodní křesťanské velvyslanectví Jeruzalém (ICEJ) pod záštitou 1. místopředsedy Senátu PČR Přemysla Sobotky a primátora hl. m. Prahy Bohuslava Svobody. Vstup volný. (Více informací na www.vsicnijsmelidi.cz.) *js*

BRNO V TEL AVIVU

Národní památkový ústav Brno ve spolupráci s Českým centrem v Tel Avivu pořádá výstavu *Brno – Město s duchem Bauhausu*, která představuje čerstvě zrekonstruovanou vilu Tugendhat, vilu Stiassni a další významné památky brněnské funkcionalistické architektury.

Výstava bude otevřena do 17. dubna v Bauhaus Center Tel Aviv Dizengoff 99. V nedeľu 18. března zde proběhla přednáška prof. Vladimíra Šlapety, historika architektury a emeritního děkana Fakulty architektury VUT v Brně, na téma brněnský funkcionalismus. Nad výstavou převzali záštitu ministryně kultury Alena Hanáková, brněnský primátor Roman Onderka a velvyslanec Tomáš Pojar. Ministryně kultury při své nedávné návštěvě Brna zdůraznila zájem ministerstva o navázání mezinárodní spolupráce odborníků v oblasti obnovy památek funkcionalistické architektury, která Brno i Tel Aviv činí světově unikátními. *žob*

OBSAH

- Dar, který prošel srdcem* 3
Pesach, sidra pro tento měsíc 4–5
Jsem jako detektiv
rozhovor s Jochi Brandesovou 6–7
Rané dílo Georga Karse 8
William Bukový-Brüll (1932–1968) 9
Dar pro Staronovou 8
Německý sborník o P. Eisnerovi 10, 18
Chajim Guri: Tři básně 11
Rozhovor s Markem Podwalem 12–13
Židovský polyhistor Josef Šelomo Delmedigo 14–15
Perc Révész (1916–2011) 16
Boxer, brouk (recenze knihy) 17
Kalendárium 18
Izrael: Právo na preventivní úder 19
Jarní noční zvyky ...a další události 20
Zprávy, výzvy, inzerce 21–24

Staronové synagoze byly za sedm set padesát let, kdy tu stojí, věnovány stovky parochetů, pláštíků a dalších *tašmišej keduša*, čili obřadních předmětů, sloužících svatosti. Z literatury víme, že na svátky je musel šámes několikrát vyměňovat i během bohoslužby, aby se dostalo na každého z dárců. Jedním z motivů, proč se ten nebo onen majitel místa v synagoze rozhodl věnovat takový hodnotný dar, byla snaha o zvěčnění památky zesnulých příslušníků rodiny dárce, nejčastěji rodičů, jejichž jména byla vsita do látky nebo vyryta do stříbra. Většina ze zmíněných darů se stala majetkem Státního židovského muzea, ale část ještě dlouho sloužila. I ty však vzhledem k jejich umělecké a historické hodnotě odevzdala Židovská obec v Praze do péče Židovského muzea v Praze, a snad je to správně. Přestože si můžeme *tašmišej keduša* vypůjčovat z muzea, které již není státním, od

šoa až do dneška žádný nový přírůstek ve Staronové synagoze nepamatuujeme. Na otázku, proč se po válce a tak dlouho po ní nenašel nikdo z přeživších, jenž by projevil snahu připomenout jména svých zesnulých, je těžká odpověď. Souvisí s tím, že i ti, kdo se chodívali do této synagogy modlit, měli s Bohem Izraele osobní problém. Ten snad ani tolik nesouvisel s jejich chudobou, ba ani s počtem jmen, která by se měla vměstnat na oponu, jako s tím, za jakých podmínek a v jakém ponížení byli jejich rodiče, sourozenci, nebo dokonce děti připraveni o život a jak bylo potom nakládáno s jejich těly. Není náhodou, že prvním dárce nově synagogální opony byla před několika lety žena, paní Eva Kosáková, a že je tento parochet, věnovaný Vysoké synagoze, sešitý z modlitebních pláštů z fundusu Židovského muzea, jejichž nositelé byli za války zavražděni. Takže to od konce války trvalo šedesát sedm let, než byla před svatou schránku Staronové synagogy zavěšena nová opona, připomínající jména rodičů. Rodičů Marka Podwala, nejen dárce tohoto parochetu a tří pláštíků na Tóry, ale také jejich tvůrce.

KADOŠ LA-ŠEM

Hospodin mluvil k Mošemu, říká: Pověz synům Jisraele a vyberou pro mne příspěvek, můj příspěvek vezměte od každého, jehož jeho srdce pobízí přispět! A at' mi udělají svatyni a usadím se v jejich nitru! Všechno, jak ti ukazují na plánu příbytku a plánu veškerého jeho náčiní, tak at' to udělají!

Ponechme zatím stranou, odkud děti Izraele, nedávno ještě otroci, vzaly na poušti zlato, stříbro a měď, modrou, purpurovou a karmínovou vlnu, lněné vlákno a vlnu z koz, kůže červených beranů, kůže

tachašů a akáciové dřevo, olej do svícnu, vonné byliny pro olej pomazání a vonné kuřidlo, onyxové kameny a drahokamy k vsazení na zástěru a do štítu. Toto vše neměl Moše od lidí vybrat jako povinnou daň, ale měl to vybrat jen od těch, jež přispět na stavbu Božího příbytku pobízelo srdce. Později, když byla stavba dokončena a sestoupila do ní Boží přítomnost, si každý z nich mohl říkat, že má na Božím příbytku zásluhu.

Proti tomu však mluví, že když Bůh mluvil o *truma*, příspěvku jednotlivců, jedním dechem zdůraznil, že to je *trumati*, můj příspěvek, tedy nikoli příspěvek pro

DAR, KTERÝ PROŠEL SRDCEM

něj, nýbrž příspěvek od něj. Všechny věci, které Moše od synů Izraele dostával, bez ohledu na to, jak se dostaly do jejich vlastnictví, byly od něj. Ale to nestačilo, Bůh si

Mark Podwal: Polštář pro Staronovou synagogu.

vymínil, že mu bude patřit i srdce každého z přispěvatelů.

Na pláštících na Tóru, které pan Podwal věnoval naší synagoze, vidíte dvě písmena K" L. Je to zkratka věnování Kadoš la-šem, svatě Hospodinu. Bohu patří vše, co stvořil, ale to, co mu je věnováno z upřímného srdce, je svaté, poněvadž On je svatý. A proto je také třeba připomenout, že nemalé prostředky, které Mark Podwal vybral na výrobu svého osobního daru, skvostného parochetu, pláštíků na Tóry a pokrývek na oba pultíky, nespadly přímo z nebe, ale takříkajíc prošly srdcem těch, které jejich srdce nutilo přispět.

Totéž však platí o srdci umělce, jenž svůj příspěvek Bohu přináší svým nadáním od Boha. *Hospodin mluvil k Mošemu, říká: Hled, jmenovitě jsem povolal Becalela, syna Uriho, syna Churova, z Jehudova kmene. Naplnil jsem ho Božím duchem, moudrostí, rozmyslem a poznáním a znalostí každého řemesla. Aby, myslé myšlenky, dělal se zlatem, stříbrem a mědí. A opracoval drahoka-*

my do výplně a opracovával dřevo, konaje veškerou řemeslnou práci. A hled, určil jsem s ním také Aholiava, Achisamachova syna z Danova kmene, a do srdce každého moudrého člověka jsem vložil moudrost a udělají všechno, co jsem ti přikázal. A Moše zavolal Becalela a Aholiava a všechny muže moudrého srdce, do jejichž srdce dal Hospodin moudrost, všechny, jež jejich srdce povznese, ujmout se díla a udělat je.

SRDCE A MOZEK

Možná vás v této souvislosti zaujme středověký komentář rabína Abrahama ibn Ezry. Píše, že Becalel byl *naplněn moudrostí v matematice, geometrii, astronomii, genetice a tajemství duše. Nadto měl před jinými mudrci svého pokolení přednost v tom, že byl znalý každého díla, poněvadž mnozí z lidí moudrého srdce neznali dokonce ani jedno řemeslo.* Abraham

ibn Ezra však neumístoval moudrost, rozum a poznání do srdce. *Moudrost* jsou podle něj formy chráněné v zadní části mozku. Synonyma rozmyslu, *tvuna* a *bina*, jsou odvozena od slovesného kořene *bejt-jud-nun*, značícího rozlišování mezi tím a tím, a proto stojí oproti střední prohlubni v mozku (zřejmě na temeni lebky), zatímco moudrost oproti prohlubni v týlu a poznání je spojeno s prohlubněmi mozku v čelní části ze smyslových vjemů. Jinými slovy, ačkoli sám Abraham ibn Ezra mluví o lidech moudrého srdce, umísťuje orgán myšlení do hlavy. To není nic překvapivého, vždyť srdce obvykle spojujeme s city lásky a bázně a mozek s rozumovou činností. Mluvíme-li však o umění, zdá se mi absence citu přímo absurdní, a Ibn Ezra to jako básník určitě věděl.

Možná nalzáme klíč přímo v Tóře. Podmiňuje realizaci Božího ducha ve výsledném uměleckém díle tím, že je božský umělec jako Becalel schopen *myslit myšlenky, lachošev machašavot*, jinými slovy myslit myšlenky vnukuté Bohem umělcovu srdci. Jsou tedy přijímány citem, láskou a bázní, a v tom asi spočívá umění skutečného umělce. K tomu je nutné mít srdce ryzí, otevřené a měkké, nikoli kamenné, zdeformované egoismem, a právě to nalzáme v tvorbě Marka Podwala. Prostota jeho obrazů a jejich symboliky je v současném umění naprosto výjimečná a naše okouzlení z nich je stejně nevysvětlitelné jako umělcova inspirace. Staronová synagoga, jejíž prosté tvary jsou častým motivem jeho obrazů, bude pro jeho *truma* vhodným místem, protože málokomu jinému by tolik šla ze srdce.

(Tuto řeč pronesl rabín Efraim Sidon 15. března ve Staronové synagoze.)

PESACH

Příkaz pro sederový večer určuje, aby se vyprávělo o exodu Židů z Egypta. Mišna nám říká, že vyprávění má být odpovědí na otázky, které kladou děti. Pokud se neptají, učíme je čtyři otázky, které tvoří *Ma ništana*. Vždycky mi vrtala hlavou jedna otázka: „Že každé jiné noci ani jednou neponořujeme, a této noci podvkrát?“ Na tuhle otázku se v rámci magidu odpovědi nedočkáme. A proč jako sederový „předkrm“ pojídáme karpas namočený do charosetu a pak hořké byliny namočené do charosetu?

Další otázka: všichni rádi zpíváme „Dajenu“, základní poděkování Hospodinu za každý krok, na kterém nás vedl při cestě k vysvobození. „Kdyby nás z Egypta vyvedl, a nepostavil by je před soud, nám by to bylo stačilo. Dajenu...; Kdyby nám dal jejich jmění a neroztrhl před námi moře, nám by to bylo stačilo. Dajenu...“ Jeden verš v této pochvalné písni mě vždy znepokojoval: „Kdyby nás k hoře Sinaj přivedl, a nedal nám však své učení, nám by to bylo stačilo. Dajenu...“ Jak to, že by nám to bylo stačilo? Jakou by pak mělo cenu, že by nás Hospodin dovedl k hoře, kdyby nám nezjevil své zákony?!

Pravdou je, že celé drama se službou v Egyptě a východem z něj začalo s „ponořováním“ a „ponořováním“ také skončilo.

Izraelité se původně vydali do Egypta proto, že bratři prodali Josefa, syna Jakobova, do egyptského otroctví. Jeho záhadné zmizení museli nějak vysvětlit, a tak namočili Josefovou nádhernou pestrobarevnou pruhovanou košili, dar od otce (ve svitku Ester 1,6 se pro označení takového pěkného oděvu používá právě výraz *karpas*), do krve zabitého kozla. Když Jakob spatřil zakrvácenou košili, domyslel si, že synkovo tělo roztrhala divá zvěř. Moudří náš učí, že tato bratrská nenávisť způsobila, že se Izraelci dostali pod egyptskou nadvládu (B. T. Šabat 10a). Proto někteří Židé dodržují tradici, že namáčejí karpas nejen ve slané vodě, která symbolizuje slzy, jež Židé prolévali v exilu, ale také v červeném charosetu, jenž je dle jeruzalémského Talmudu symbolem krve a při-

PESACH a SIDRA PRO TENTO MĚSÍC

pomíná tragédii židovské vnitřní nenávisli. Druhé namočení se odehrálo na konci egyptského otroctví a počátku židovské emancipace. Tehdy každá hebrejská rodina

Marc Chagall: *Pesachový seder*.

při přípravách na cestu zabila jehně. „Pak vezměte svazek yzopu a namočte ho do krve, která je na prahu, a tou krví na prahu označte překlad na dveřích a obě veřeje, a žádný z vás až do rána ať nevyjde ze vchodu svého domu!“ (2M 12,22)

Krev z beránka vyjadřovala ochotu Izraelitů obětovat egyptského boha (což byl beran) vyšší víře v Hospodina pokání a svobody. Pesachovou obět vykonali během doby, kdy byli vražděni egyptští prvorození – a jejich vlastní děti ochránilo před smrtí poznávací znamení: krev na veřejích. Židé byli jednotní a všichni plnili Boží příkazy, včetně toho, aby zůstali sedět, nevydali se do ulic, kde se v hysterické atmosféře vyvolané Božími ranami a zabíjením prvorozených jistě naskýkala spousta možností k loupežím. Druhé namáčení představovalo tikun – nápravu prvního. Po hříchu bratrského sváru nastalo pokání v podobě bratrské jednoty, díky níž jsme se mohli vydat z Egypta. Toto vysvětluje dvojí namáčení při sederové večeři a naznačuje také, že pokud budeme jako národ jednotní, žádná síla na světě nás neohrozí.

MECORA (3M 14,1–15,33)

„Toto bude nauka o malomocném. V den svého očištění bude přiveden ke knězi.“ (3M 14,2)

Mají domy duší? A národy?

Na počátku čtení ze sidry *Mecora* nás Tóra uvádí do zákona, který příkazuje člověku navštívit kněze, aby rozhodl, jakým druhem „moru malomocentství“ (*nega coraat*) trpí. Pokud byl strup určen jako *coraat*, bylo nutné, aby na vývoj nemoci neustále dohlížel kněz. *Mecora* se detailně zabývá očištěním po uzdravení. Rituál vyžaduje dva košer ptáky, kousek cedrového dřeva, červenou vlnu a yzop. Jednoho ptáka je nutné zaříznout, druhého pak pustit na svobodu. Tím ovšem očišťovací proces jen začíná, pak pokračuje osm dní a vrcholí obětinou v Chrámě.

Teprve když člověk podstoupil celou proceduru, mohl být prohlášen za rituálně čistého. Už toto zní složitě, jenže poté přichází Bible s ještě podivnějším pojmem, totiž že *nega coraat* se neomezuje jen na lidi: „A Hospodin mluvil k Mošemu a Aharonovi, říkáje: Přijdete-li do země Kenaán, již vám dávám do držení, budu postihovat ranou malomocentství i domy v zemi vaší držby. Ten, komu patří dům, přijde ke knězi a řekne mu: Něco jako rána zdá se mi být na domě.“ (14,33–35)

Jak máme rozumět tomu, že tatáž nemoc – *nega coraat* – pod níž si dle příznaků představujeme malomocenství, jež postihuje lidi, má tu schopnost zasáhnout i zdi domu!?

Zadruhé, když zkoumáme text, zjistíme, že se tu vyskytují dva druhy *coraat*: „Mor malomocenství“, kterým mohou onemocnět lidé, je popsán jasně: „A když si kněz na kůži okolního těla prohlédne postižené místo a zjistí, že chloupky postiženého místa zbělely a postižené místo je zapadlé do kůže těla kolem, je dotýčný postižen malomocenstvím, a vida to kněz, prohlásí jej za nečistého.“ (3M 13,3)

Malomocentví, které postihuje domy, je popsáno úplně odlišně: „Přijdete-li do země Kenaán, již vám dávám do držení, budu postihovat ranou malomocenství i domy v zemi vaší držby.“ (3M 14,34)

Proč se příkaz o malomocných domech týká Země izraelské? Je možné, aby tato nemoc postihla i domy v jiných částech světa? Zajímavé jsou rozdíly mezi viditelnými příznaky nemoci. U člověka mluví Tóra o bílých skvrnách, ale na domech je důležité něco jiného: „Kněz pak přikáže, aby dům vyklidili dřívě, nežli postižení prohlédne, aby neprohlásil za nečisté všechno, co je v domě, a když byl dům vyklizen, přijde dům prohlédnout. Prohlédne si tu ránu, a když se postižení na zdi domu projevuje nazelenalými nebo načervenalými úbytěmi pod úroveň povrchu zdi...“ (14,36–37)

Biblické komentáře od Rambana (12. století) až po rabiho Raphaela Hirsche (19. století) tvrdí, že *nega coraat* nemůže být choroba v klasickém smyslu, protože proč by na ni jinak měli dohlížet kněží a ne lékaři? Je-li to duševní nemoc, metafora pro stav duše, pak jako je duše spojena s tělem, pak stejně jsou duše členů domácnosti spjaty s obydlím, kde žijí. A zdi domu určitě vstřebávají atmosféru, kterou domácnost vyznačuje. Dům může být teplý nebo studený, milující nebo napjatý. Někde je cítit uvolněnost a vstřícnost, jinde mrtvolnost, nervozita, strnulý pořádek, či dokonce narudlý hněv či nazelenalá nakyslost závisti.

A proč jsou tato postižená domy k nalezení v Zemi izraelské? Zkoumejme myšlenku Bejt Jisrael, Domu izraelského. Domácnost funguje do chvíle, kdy v ní panuje láska a vzájemná odpovědnost, pak je požehnána a zdi nezasáhne „malomocenství“. Podobně funguje společnost – a pokud ne, zasáhne ji *nega coraat*. A na jakékoli morální hříchy je svatá Země izraelská obzvlášť choulostivá.

(Z komentářů rabiho Šlomo Riskina vybrala a přeložila A. Marxová. Biblické citáty jsou převzaty z překladu rabiho E. Sidona.)

BOHOSLUŽBY v pražských synagogách – duben 2012

Staronová synagoga

6. 4.	pátek	začátek šabatu a předvečer Pesach	19.24 hodin
7. 4.	sobota	ŠABAT 1. DEN PESACH	
		šachrit	9.00 hodin
		mincha	19.00 hodin
		maariv	20.33 hodin
8. 4.	neděle	2. DEN PESACH	
		šachrit	9.00 hodin
		mincha	19.15 hodin
		maariv	20.35 hodin
		konec 2. dne svátku	20.46 hodin
12. 4.	čtvrtek	předvečer 7. den Pesach	19.34 hodin
13. 4.	pátek	7. DEN PESACH začátek šabatu	19.35 hodin
14. 4.	sobota	ŠABAT 8. DEN PESACH	
		šachrit	9.00 hodin
		MAZKIR	11.00 hodin
		mincha	19.15 hodin
		konec šabatu	20.46 hodin
19. 4.	čtvrtek	JOM HAŠOA	
20. 4.	pátek	začátek šabatu	19.46 hodin
21. 4.	sobota	ŠABAT HACHODEŠ	
		ŠMINI 3M 9,1–11,47	
		hf: 1S 20,18–42	
		mincha – perek 1	19.30 hodin
		konec šabatu	20.58 hodin
22. 4.	neděle	1. den Roš chodeš ijar	
23. 4.	pondělí	2. den Roš chodeš ijar	
25. 4.	středa	JOM HAZIKARON	
25. 4.	středa	JOM HAACMAUT – DEN NEZÁVISLOSTI IZRAELE	
27. 4.	pátek	začátek šabatu	19.57 hodin
28. 4.	sobota	TAZRIA-MECORA 3M 12,1–15,33	
		hf: 2Kr 7,3–20	
		mincha – perek 2	19.45 hodin
		konec šabatu	21.11 hodin

V sobotu šachrit (ranní modlitba) od 9 hodin.

Každý všední den maariv (večerní modlitba) od 19.30 hodin.

Vysoká synagoga

*Ve všední dny šachrit (ranní modlitba) v 8.30 hodin,
mincha (odpolední modlitba) ve 14.00 hodin.*

Jeruzalémská synagoga

7. 4.	sobota	1. den PESACH	9.00 hodin
8. 4.	neděle	2. den PESACH	9.00 hodin
12. 4.	čtvrtek	předvečer 7. den Pesach	19.35 hodin
13. 4.	pátek	7. den PESACH	ráno 9.00 hodin večer 19.35 hodin
14. 4.	sobota	8. den PESACH	ráno 9.00 hodin MAZKIR 11.10 hodin
20. 4.	pátek	předvečer šabatu	19.30 hodin

Bohoslužby se konají každou sobotu od 9 hodin.

Páteční večerní bohoslužby, vyjma uvedených, se nekonají.

Bejt Simcha (Maiselova 4, Praha 1)

*V pátek 6. dubna od 18. hodin v restauraci Klub techniků – pesachový seder
(podrobnosti a informace o volných místech v Bejt Simcha).*

Kabalat šabat každý pátek od 18 hodin.

JSEM JAKO DETEKTIV

(rozhovor se spisovatelkou Jochi Brandesovou)

Foto Anna Tomášková, 2012.

JOCHI BRANDESOVÁ se narodila roku 1959 v Haifě. Studia začala v ortodoxních náboženských školách Bejt Jaakov v Petach Tikvė a Haifě, pak pokračovala – oproti konvencím platícím u ortodoxních dívek – ve studiu na talmudické přípravce v Jeruzalémě a následně na Bar-Ilanově univerzitě. Magisterský titul v oboru judaismus získala na jeruzalémském konzervativním Schechterově institutu. Učila Starý zákon na různých školách a vypracovala sylabus pro výuku judaismu a Starého zákona. Literárně čerpá hlavně ze Starého zákona a tradiční literatury, ale též z chasidismu a kabaly. Některá její díla se věnují i ústředním událostem historie sionismu. V rámci vydavatelství Jedit Achronot založila edici Judaismus tady a teď, ve které dosud vyšlo na padesát knih. Cílem edice je představit současnému sekulárnímu izraelskému čtenáři svět judaismu a jeho nejrozličnější témata. Je autorkou několika próz: Konec dobrý, všechno dobré, 1997; Hagar, 1998; Uhasit lásku, 2001; Bílá jádérka, 2003; Vyznání hříchů, 2005; zatím poslední dílo nazvané Třetí kniha královská vydala roku 2008. V únoru přijela její český překlad, který pro nakladatelství Garamond pořídila Tereza Černá, představitelka do Prahy. Při té příležitosti jsme ji požádali o rozhovor.

Paní Brandesová, jak vzpomínáte na dětství v ultraortodoxní komunitě?

Ortodoxní svět, ve kterém jsem vyrůstala tenkrát, mluvím o šedesátých a sedmdesátých letech minulého století, nebyl tak přísný a uzavřený jako ten současný. Bylo to mnohem liberálnější prostředí: doma jsme četli i autory, jako je Agnon, s maminkou jsme my dcery chodily do divadla, všechna děvčata (také hodně chlapců) měla legitimaci do knihovny. Nás bylo doma pět sourozenců, v porovnání s dneškem málo. Stýkali jsme se s našimi sousedy, kteří ultraortodoxní nebyli, říkali jsme jim „svobodní“, chodili jsme k nim na návštěvu, na Jom ha-ac-maut jsme se u nich dívali i na televizi. Nikoho z našich by nenapadlo, že je něco špatného na tom, když sousedi poslouchají rádio nebo sledují televizi. A naši otcové normálně pracovali.

Z jakých rodin pocházeli vaši rodiče a jaké byly jejich osudy?
Maminčina rodina pochází z Rumunska, otcova z Polska, na obou stranách to jsou chasidské rodiny, maminka navíc z chasidské a současně sionistické. Otcovi se povedlo utéct z Rumunska včas, dostal se na Sibiř, zavřeli ho do pracovního tábora, utekl a pak s pomocí organizace Děti Teheránu se roku 1943 zcela legálně dostal do Palestiny. Maminka se snažila o alija ještě před válkou. Loď, na které plula, však zajali Britové a všechny pasažéry internovali přes celou válku na Kypru. Jenže po těch hrůzách, co zažila v Rumunsku, se jí tam líbilo a na Brity nedala nikdy dopustit. Dodnes si uchovávala pěkné vzpomínky, považuje je za Spravedlivé mezi národy, kteří jim pomohli.

Vylíčila jste poměrně otevřené prostředí, v němž jste vyrůstala. Kdy se to změnilo?

Kdyby to zůstalo, jako když jsem byla malá, je možné, že bych ani neodešla. Do začátku 70. let to bylo v pořádku, ale pak se situace začala rychle měnit: nesměly se číst noviny, chodit do kina, do divadla, muži přestali pracovat. Byl to postupný proces, žádný bezprostřední impuls ho neodstartoval. Když mi bylo dvanáct, začala jsem přemýšlet o tom, že až mi bude 18, rodiče mě zasnoubí, provdají, a tím skončím. Že jestli neuteču, nebudu mít jinou volbu. Považuji se za svobodného člověka a tohle mi vadilo, cítila jsem se omezovaná. Moje osm let starší sestra odešla z rodiny, ale provdala se za člověka z moderní ortodoxie, myslela jsem, že to provedu podobně. Když mi bylo 17 a už se mi

snažili sehnat přes šiducha ženichy, odmítla jsem. Řekla jsem, že jdu studovat na univerzitu, což se mi ve dvaceti podařilo, a když mi bylo dvacet čtyři, potkala jsem svého současného manžela. Setkaly se tak opravdu extrémní polohy – má rodina je velmi ortodoxní, rodina mého muže naprostí ateisté.

Studovala jste Starý zákon. Pomohly vám přitom osobní zkušenosti?

Já jsem měla spíš pocit, že to není ono, že bych raději studovala práva, novinářinu nebo psychologii, ale rodiče nesouhlasili. Teprve později jsem začala studovat psychologii, ale postupem času jsem zjistila, že to, co tvoří mou identitu, je judaismus, že mě vlastně nic jiného nepřitahuje. Na Schechterově institutu jsem se setkala s Buberem, s Leibowitzem a zjistila jsem, že judaismus, který ve mně uzrál, je úplně jiný než ten, v němž jsem vyrůstala. Začala jsem být kritičtější, ale ne zas tak kritická, jak je v akademických kruzích zvykem, někdy mi to připadá jako kritika pro kritiku. Můj postup je ten, že kombinuji osobní zkušenost z mládí s akademickými metodami, s výzkumem.

K biblickým a rabínským pramenům se snažím přistupovat kriticky i historicky, zkoumat, kdo to napsal, proč to napsal, z jakého prostředí pocházel. Poměřuji judaismus tím, že ho vytvořili a vytvářejí lidé, myslím, že lidský prvek je v tom velmi důležitý. Ač z božské inspirace, utvářejí ho lidé. To je můj základní postoj. Na druhou stranu je to pro mě citová záležitost, nejsem akademik, nevidím jen text k rozboru, ale i svou zkušenost a díky ní snad mohu kritizovat. Judaismus není jen vědomost, kterou můžeš získat, ale životní cesta a učení.

Jak byste sama sebe definovala – moderní ortodoxie?

Sociologicky vzato jsem sekulární. Dodržuji sice příkázání, ale ne tak striktně: na Jom kipur se sice postím, ale jdu do konzervativní synagogy, tam, kde mohu sedět s manželem a dětmi. Kašrut dodržuji, ale nemám oddělené nádoby, a o šabatou cestuji.

Někdy jdu se sestrou i do ortodoxní synagogy. Líbí se mi, když po skončení bohoslužby muži přijdou do ženské části a já přednáším dvar tora. Někteří muži i zůstanou, aby poslouchali. Nesouhlasí se mnou, ale vyslechnou mě.

Pracovala jste i jako poradkyně pro náboženskou výchovu ve státních školách. Jak by se podle vás mělo učit náboženství?

Nelíbí se mi, že ve státních školách k biblické výuce přistupují strašně bojácně, nevědí vlastně, co s tím, jediné řešení je, že se zaobírají technikou, literárními prvky, suchými věcmi, které s obsahem příliš nesusouvisí. Já prosazuji, a to i na univerzitě, že existuje napětí mezi dnešním člověkem a biblickým textem. Tohle napětí je pro život v Izraeli vůbec příznačné, z nejrůznějších důvodů to je nedílná součást společnosti. Já ho pro svou výuku vnímám jako odrazový můstek a pracuji s ním. Judaismus nespočívá v tom, že sedíš v křesle a říkáš si, jak tě má Pánbůh rád, je to neustálý konflikt dvou či tří stran.

Spolupracuji s televizí na cyklu pořadů o tom, jak děti učit Bibli. Původně pořad běžel o šabat, ale ortodoxní Židé si stěžovali, že se na něj nemohou dívat, tak ho přesunuli na neděli. Je to vlastně vyučovací hodina, v níž s malými dětmi rozebíráme nejkonfliktnější příběhy Bible. Nejen o praotcích, jaké chyby udělali a proč je udělali a za jakých okolností je udělali, ale o Hospodinu, že i on chybuje, pak se omluví a chybu napraví, to mě zajímá. Zajímá to i děti, vidí, že to jsou lidské příběhy, a proto nejsou dokonalé. Člověk nemusí být obzvláště nadaný, aby ze Starého zákona udělal něco, co je strašně zajímavé, spíš naopak – dá práci ho „vysušit“.

Proč myslíte, že je v současnosti ultra-ortodoxní komunita tak uzavřená? Je to strach? Pocit vyloučenosti?

V 50. a 60. letech, kdy byl sionismus ještě silný, život v Izraeli ortodoxní kruhy přitahoval, měly pocit, že s ním mají něco společného. Když se pak sekulární společnost stále víc otevírala konzumu, globální kultuře, ortodoxní svět se najednou cítil ohrožený a pud sebezáchovy tyto Židy nutil, aby se od všeho distancovali, a to opravdu rázně. Druhý důvod je politický: Izrael je malá země a musí tu být koalice, politici čím dál tím více potřebují voliče náboženských stran, a ty pak úlevy pro své lidi zařídí. Proto stát podporuje muže, kteří vůbec nepracují, nechodí na vojnu. Můj bratr žije v Americe, je ultraortodoxní, ale musí pracovat, protože takové úlevy, přídatky na děti a na to, aby celé dny studoval Mišnu, tam nedostane. Musí jít ven, do práce, stává se otevřenějším. Současná situace je paradoxně taková, že stát charedim podporuje, aby byli takto uzavření.

Ale vážnost situace už si vláda uvědomuje a snaží se ji řešit: i studenti ješivy by měli absolvovat povinnou vojnu.

Ano, stát udělal hroznou chybu, a teď ji musí velmi složitě napravovat. Ale jinak

to nepůjde. Když Ben Gurion říkal, že ortodoxní Židé nemusí do armády, byla to poměrně malá komunita, nikdy by ho asi nenapadlo, že se rozroste do takových rozměrů. Ben Gurionovi to nepřipadalo divné, protože tehdejší argumentace zněla, že všechny ješivy byly za války zničené, že tady je jejich místo a tak dále. Také bylo třeba ortodoxní Židy získat pro nový stát, ukázat jim, že jsou pro něj důležití. Ale jak se to vyvinulo, to je jiná věc. Vezměte si už tohle: ne každý ortodoxní student má pro studium nadání, to je přirozené. Většina z nich se sice zapíše do ješivy, ale mnozí tam nechodí nebo vyučování prospí. I z tohoto důvodu mezi nimi roste násilí, jsou pořád zavření mezi sebou, nemají nic, čím by se opravdu zabývali. Vzrůstá nesnášenlivost, agrese.

Vážnost situace si uvědomují i sami ortodoxní. Můj otec, který zemřel před rokem, nařikal: „Co se to s námi stalo? Vždycky jsme pracovali, uměli jsme se o sebe postarat, najednou jsme úplně jiní.“

Řekla byste pár slov o knize, která vyšla v češtině?

Je to můj šestý román a je jakoby biblický. Shromáždila jsem do něj ale příběhy, které v Bibli nejsou popsány přímo, jsou skryté. Za největší trauma Bible považuji to, že původně jednotní Hebrejci se rozdělili, že se království rozdělilo na Judsko a Izrael, a to, že Izrael posléze zanikl, rozplynul se. Vše, co je psáno v Bibli, psali judští písaři z úhlu pohledu judských obyvatel. Můj pohled, jímž vykládám události, je izraelský. V judských příbězích není král Šaul nic moc, David je úžasný, Šlomo ještě lepší, Jarobeám, to je totální tragédie. V izraelských příbězích tomu je naopak: David je špatný, Šlomo ještě horší, Šaula a Jarobeáma přímo oslavují. Jsem jako detektiv, který hledá skryté příběhy, nic si nevymýšlím, jen se soustřeďuji na periferii těch ústředních událostí, na menší záležitosti skupin, které prohrály.

Myslíte, že vaše kniha je srozumitelná i čtenářům, kteří Bibli tak dobře neznají?

Myslím, že ano. V Izraeli lidé většinou nějaké povědomí o Bibli mají, Davida znají jako kladnou postavu. Ti ji čtou jako zajímavost, úplně odlišnou od toho, co se učili. Rozcílí je to, polemizují. Ruští přistěhovalci ale třeba tuhle zažitou představu nemají a dívají se na můj příběh jako na historický román, užijí si ho jinak. Zajímá mě, jak knihu přijmou čeští čtenáři.

TEREZA ČERNÁ, ALICE MARXOVÁ

TŘETÍ KNIHA KRÁLOVSKÁ

(o románu Jochi Brandesové)

Třetí kniha královská je historická fikce, která se odehrává za vlády Saula, Davida a Šalomouna a na úplném počátku rozdělení království na samostatné Judsko a Izrael. Jochi Brandesová si ovšem zvolila téma poněkud kontroverzní: vyvraždění Saulova domu králem Davidem. Davida vykresluje v nepříliš lichotivých barvách, což se značně liší od podání biblického. Autorka využila svých hlubokých znalostí biblického textu, aby na základě nejrůznějších nejasných narážek, jež se v něm nacházejí, vystavěla převážnou část zápletky. Její román tak předkládá čtenáři nový úhel pohledu na starozákonní příběhy a je poutavou a odvážnou variací na téma „nebylo to přece jen všechno úplně jinak?“.

Brandesová sleduje život Jarobeáma, syna Nebatova, který je v Bibli popisován jako prototyp hříšného krále, jenž vytvořil nová kultovní centra v Bét-elu a v Danu a zavedl do Izraele modloslužbu a „odvrá-

til Izrael od Hospodina a svedl jej k velikému hříchu“ (2 Kr 17,21). V autorčině pojetí je moudrým, mírumilovným a nábožensky tolerantním mužem, který zachránil království ze spárů Davidovy dynastie. Král David je líčen jako zbabělý, krutý a bezcitný muž, který jde tvrdě za svým cílem – královským trůnem. Až dojemně komický je obraz krále Šalomouna, v Bibli proslulého moudrostí; Jochi Brandesová ho popisuje jako mladíka, který se zajímá jen o své sbírky žen a luxusních předmětů a království za něj řídí jeho ambiciózní matka Bat-šeba. Ženy jsou v podání Jochi Brandesové silné osobnosti, které fakticky tahají za nitky v království a jsou schopné unést i ty nejkrutější tragédie.

Román je rozdělen do tří oddílů, nazvaných *Voják*, *Princezna* a *Král*. Ty na sebe logicky navazují a vzájemně se doplňují.

(pokračování na str. 18)

RANÉ DÍLO GEORGESE KARSE

Nová výstava v Galerii Roberta Guttmanna

Cyklus výstav židovských umělců v Galerii Roberta Guttmanna pokračuje od března expozicí raného díla Georgese Karse, která představuje výběr z jeho obrazů a kreseb od roku 1905 do počátku dvacátých let. Tento u nás téměř zapomenutý malíř měl po roce 1989 v rodné zemi hned několik výstav, avšak s výjimkou menší prezentace v Centru Franze Kafky na Staroměstském náměstí (1998) se všechny konaly mimo hlavní město, a tak je hlavním cílem současné výstavy připomenout Karsovu tvorbu také Pražanům.

POSMRTNÝ OSUD DÍLA

Karsova životní a tvůrčí cesta byla zpočátku šťastnější než u mnoha jeho současníků, netrpěl hmotnými starostmi a mohl se s plnou energií věnovat malířství v inspirujícím prostředí Paříže nebo Španělska, kde pobýval se svojí paní. V katastrofě šoa však zanikl celistvý evropský svět, na který byl zvyklý a v němž se přirozeně pohyboval, stejně jako humanistické ideály, v něž věřil. Ve vyhlazovacích táborech zahynula řada jeho příbuzných i uměleckých přátel z Paříže. Zatímco za svého života Kars často vystavoval ve známých galeriích v Paříži a dalších evropských metropolích, po jeho tragické smrti v Ženevě v noci z 5. na 6. února 1945 zůstaly jeho obrazy roztroušeny ve veřejných a soukromých sbírkách v Čechách, Francii, Německu, Španělsku, Izraeli i USA. Rozptýlenost Karsova díla a později nemožnost uspořádat rozsáhlejší mezinárodní výstavu jsou hlavními důvody, proč jeho dílo není dodnes dostatečně poznáno a zhodnoceno.

Zatímco v Čechách byla Karsova tvorba téměř zapomenuta, v zahraničí vzbuzovala zájem i v poválečném období. V nepříliš vzdálené minulosti se dočkal souborných výstav v Musée d'art moderne v Troyes (1983), kde je uložena větší část jeho pařížské pozůstalosti, stejně jako v městském muzeu letoviska v Tossa de Mar v Katalánsku (1993), kde od konce 20. let často pobýval a kde později vznikla pozoruhodná umělecká a intelektuální kolonie, jejíž život ukončila až občanská válka.

HEROICKÁ GENERACE

Kars byl jedním z předních příslušníků té první – heroické generace českých moderních umělců, kteří naléhavěji než generace předchozí či následující pocítovali hluboký rozpor mezi svými vizemi a pocity a tradičními prostředky akademické výuky. Tito umělci si byli jasně vědomi nutnosti opus-

tit tradici a hledat nové prostředky uměleckého výrazu – takové, které již neměly skutečnost pouze ilustrovat, ale novou uměleckou skutečnost přímo vytvářet.

Revoluční charakter této proměny na počátku 20. století je dostatečně znám a v naší postmoderní době jej ani není vhodné příliš připomínat. Napětí mezi uměleckou konvencí a autentickým osobním výrazem tu ostatně bylo i dříve, stejně jako je přítomno i dnes, kdy se toto období a jeho umění snažíme vidět v celé složi-

Balení citronů na Mallorce, 1912. NG v Praze.

nosti a všech souvislostech. Nicméně v případě Georgese Karse se zdá vhodné tento přelomový charakter jeho doby znovu připomenout, protože nám patrně nejlépe umožní pochopit jeho osobnost a tvorbu – i jejich vnitřní rozpory.

Ačkoli v Karsově raném díle můžeme najít stopy secese a symbolismu, impresionismu či exprese, pařížského fauvismu a kubismu, stejně jako derainovského novoklasicismu – všechny tyto vlivy a ohlasy vždy zřetelně překonávalo jeho cílevědomé usilování o vlastní umělecký výraz, založený na vynikající kresbě a energickém malířském gestu. Nakonec na své cestě dosáhl významných úspěchů a uznání (byl mj. rytířem francouzské Čestné legie) a dodnes je v cizině považován za jednoho z nejznámějších českých umělců.

ROZPORNÁ OSOBNOST

Kars byl člověk neobyčejně citlivý a současně intelektuálně založený, ovládal několik jazyků, vedle kresby a malířství studoval na univerzitě dějiny umění a staré i současné umění uměl do hloubky analyzovat, hrál také velmi dobře na

housle. Podle svědectví současníků byl velice pozorný a ohleduplný; neváhal pomoci bližním v nesnázích, ačkoli jeho obrazy a četné autoportréty naznačují, že sám zřejmě prožíval hluboké vnitřní rozpory a konflikty.

Navzdory tomu byl velmi společenským člověkem – znal většinu svých pražských vrstevníků z Osmy, v Mnichově patřili k jeho nejbližším přátelům Paul Klee nebo Eugen Kahler. V Paříži poznal Matisse, Van Dongena, Deraina, Picassa a Braqua, Apollinaira, Andrého Simona a zejména Maxe Jacoba (který mu věnoval báseň a napsal o něm důležitý článek). V Paříži se stýkal také s Ottou Gutfreun-

dem (jehož portrét z roku 1913 můžete na výstavě vidět) a Richardem Weinerem, s nímž v domě v Rue Caulaincourt 89 poblíž Montmartru dlouho bydlel. Jeho nejbližšími přáteli se však stali Jules Pascin, Suzanne Valadonová a zejména Maurice Utrillo, kteří mu svým bohémským životem byli na první pohled velmi vzdáleni.

Ačkoli byl Kars většinu svého života hmotně zajištěn, byl vždy hrdý na to, že je schopen se svými obrazy také uživit. Nevěřil na kubismus a abstrakci, zato choval velký respekt ke starým mistrům – kopíroval Rembrandta a Holbeina, Velázquezze a Goyu – a snažil se z jejich děl odvodit věčné zákony i pro moderní umění. Ačkoli velmi obdivoval ženské půvaby a častěji než jiní kreslil a maloval nejrůznější ženské modely, byl po většinu života šťastně ženatý. Ačkoli větší část svého tvůrčího života

Jižní zahrada (Monte Carlo), 1910. Art Gallery Praha.

strávil v cizině, pozorně sledoval umělecké a kulturní dění ve své vlasti, pravidelně se účastnil pražských výstav a při pobytech v Praze navštěvoval své rodné Kralupy, kde chtěl dokonce zřídit muzeum moderního umění.

KRESBA JAKO POZNÁNÍ

Navzdory úsilí a energii, kterou svým obrazům Kars věnoval, byl s nimi jen zřídka spokojen, často je vícekrát předělával, měnil kompozici nebo znovu začínal. Z dnešního pohledu se zdají snad nejlepší právě ty, které maloval jakoby narychlo, bez dlouhých příprav a pozdějších oprav. Příčinou Karsovy pochybnosti byly nejen vysoké nároky na vlastnú tvorbu, ale patrne také jeho – pro umelce ne príliš obvyklá – schopnosť abstraktného myslenia. Ačkoli kubistickou revoluci v podstate neprijal (*cítil jsem, že je to propast, již je nutno se vyhnout, a přece jsem tu našel základnu pro to, co jsem měl od té doby dělat...*), jeho názory na umelckou tvorbu byly radikálnym umelckým smerom blízké: *Zpočátku jsem myslel, že příroda je náš největší mistr. Není. Teď si myslím, že příroda se musí ještě mnoho učit od velkých malířů. Rembrandt – to není žádná příroda, nýbrž fikce!* Podstatu umění nelze hledat ve vnějším světě, ale ve výkonu tvůrčí osobnosti: *Realita je na dně tvůrčího vědomí umělce, dílo je pak velkolepou syntézou vědomí, podvědomí a citového vzrušení.*

Zatímco s obrazy byl málokdy spokojen, kresba mu vždy přinášela uklidnění a satisfakci. Studiu kresby se dlouho věnoval, dokonale ji ovládal a celý život se jí s velkým zaujetím a potěšením věnoval: *Požijte množství kreseb, než začnete dělat nějakou věc. Je to meditace, která nemá nic společného s geometrizací... Tvary a barva jsou jen prostředkem, jak nalézt sama sebe.*

Jeho kresba vždy vycházela z reality a snažila se ve zkratce zachytit její podstatu, jako by jejím prostřednictvím svět kolem sebe stále poznával a zmocňoval se ho: *Pro mne je forma a kresba hlavní věcí. Barva je cosi lyrického a vedlejšího. Kresba nese celou tvorbu. Proto je mi bližší Holbein než Cranach, Paolo Uccello než Tizian a Ingres bližší než Delacroix... Výrazná forma, pevná forma, je pro mne základním prvkem obrazu, v ní je dramatický obsah díla, kdežto barvu cítím jako lyrický přídavek, jako doprovod. Proto pro mě zůstává sochařství jakožto umění čisté formy dávnou touhou po realizaci pravého umění.*

Na výstavu zapůjčili Karsovy obrazy a kresby vedle Židovského muzea v Praze také Galerie Zlatá Husa, Městské muzeum ve Velvarech, Národní galerie v Praze, Městské muzeum v Kralupech nad Vltavou a soukromí sběratelé. Výstava v Galerii Roberta Guttmanna bude otevřena do 17. června 2012.

ARNO PAŘÍK

WILLIAM BUKOVÝ- -BRÜLL (1932–1968)

V mesiaci január 2012 sme si pripomenuli nedožitý **80. narodeniny** významného slovenského hudobného skladateľa Williama Bukového, rodným menom Brüll, ktorý sa narodil 18. 1. 1932 v Lučenci v tzv. Sacherovom dome na Kubínyho námestí 10. Základné vzdelanie začal získavať v r. 1938 na tunajšej židovskej škole. Začiatkom r. 1942 musela rodina Brüllovcov odísť z Lučenca a útočisko pred nemeckým prenasledovaním našla v podhorskej dedinke Krná u rodiny Oláhovcov. Po vojne sa Brüllovci presťahovali do domu na Masarykovej ulici 39 a celá rodina si zmenila priezvisko na Bukový. Tento dom bol v 70. rokoch zbúraný kvôli výstavbe „bieleho domu“ (dnes tu sídli Mestský úrad).

JAK VYPADÁ ČAS

Hru na klavíri sa William začal učiť súkromne, jeho prvými učiteľmi hudby boli Margita Blumenfeldová, Zoltán Riszner a Július Schiller. V r. 1947–51 študoval na lučenskom Gymnáziu B. S. Timravy, maturoval

William Bukový, 60. léta. Foto archiv.

v triede prof. Samuela Lakatoša. Po maturite sa presťahoval do Prahy, kde v r. 1951–55 študoval hudobnú pedagogiku na Filozofickej fakulte Karlovej univerzity. V kompozícii bol samoukom. Jeho tvorbu ovplyvnila najmä hudba L. Janáčka, S. Prokofjeva, I. Stravinského, B. Bartóka, A. Honeggera, E. Suchoňa a J. Cíkera. Od ukončenia štúdia na FF KU sa venoval výlučne komponovaniu hudby ako slobodný umelec. V r. 1964 bol prijatý za kandidáta Zväzu československých skladateľov v Prahe. Jeho počiatočné významnejšie hudobné kompozície sa viažu ku krátkym, reklamným, dokumentárnym a animovaným filmom v r. 1956. Prvý väčší úspech sa dostavil v r. 1959, kedy vo francúzskom Annecy na Medzinárodnom filmovom festivale animovaných filmov získal Cenu za hudbu k animovanému filmu reži-

séra Břetislava Pojara *Lev a písnička*. Rovnako sa v druhej polovici 50. rokov 20. st. začal venovať tvorbe tanečných piesní a šansonov. Najznámejšie boli: *Faustův dům, Jak vypadá čas, Bambus a řeka, Zeď vzpomínek, Modré paraple, Městem jde naděje, Všední ulice, Buffalo Bill, Souvenir z Montmartru* a i. Interpretovali ich Rudolf Cortés, Josef Zima, Rudolf Pellar, Hana Hegerová, Vlasta Chramostová, Eva Pilarová, Josef Bek, Karel Effa a ďalší. Veľmi úspešnou sa stala pieseň *Jak vypadá čas*, ktorá si aj so slovenským textom *Povedz mi, otec* získala srdcia mnohých poslucháčov. Najväčšie úspechy zožal Bukový za komponovanie hudby k celovečerným filmom. V oblasti filmovej hudby participoval s týmito režisérmi: Jirí Sequens (*Kolik slov stačí lásce*, 1961; *Smrt na Cukrovém ostrově*, 1961), Vladimír Sís (*U nás v Mechově*, 1960; *Akce Kalimantan*, 1962), František Daniel (*Hledá se táta*, 1961), Pavel Hobl (*Máte doma lva?*, 1963), Zdeněk Sirový (*Finský nůž*, 1965), Hynek Bočan (*Nikdo se nebude smát*, 1965), Jindřich Polák (*Hra bez pravidel*, 1966), Josef Pinkava (*Automat na přání*, 1967), Juraj Jakubisko (*Kristové roky*, 1967), Peter Solan (*Muž, který sa nevrátil*, 1959; *Boxer a smrt*, 1962; *Tvár v okne*, 1963). Za hudbu k filmu *Boxer a smrt* (v hlavnej úlohe so Štefanom Kvietikom) získal v r. 1963 na Medzinárodnom filmovom festivale v San Francisku (USA) Cenu Dariusa Milhauda.

HIROŠIMA

Svoje umelecké cítenie vyjadril aj v konkrétnej hudbe, vychádzajúcej z reálnych zvukov – hluč leteckých motorov, detonácie, poplašné sirény, deformované ľudské hlasy apod. To však už hovoríme o jeho baletе *Hirošima* z r. 1962 (niekde uvádzaný aj pod názvami *Svedomie* či *Rozkaz*). Libreto napísal pražský dramaturg Vladimír Vašut. Svetová premiéra baletu sa konala 21. 12. 1962 v Národnom divadle v Pécsi (Maďarsko) v choreografii a réžii Imreho Eeka. Československá premiéra bola až 5. júla 1963 v Štátnom divadle v Brne v choreografii a réžii Luboša Ogouna.

Krátky, ale plodný život Williama Bukového-Brüllsa sa uzavrel 31. júla 1968 v Prahe. Mal len 36 rokov. Pochovaný je spolu so svojimi rodičmi na Olšanských židovských cintorínoch v Prahe 3-Žižkove, Izraelská 1, parcela č. 23, hrob č. 8. Autorom náhrobného pamätníka je akademický sochár Václav Irmanov (1919 až 1995). Pamätná tabuľa Williamovi Bukovému-Brüllovi bola z iniciatívy Františka Mihálya odhalená 27. 10. 2005 na jeho rodnom dome v Lučenci.

FRANTIŠEK MIHÁLY

TRAGIKA A SLOŽITOST OSUDU

Vyšel německý sborník studií o Pavlu Eisnerovi

Téma zprostředkovatelů mezi českou a německou kulturou, kteří většinou pocházeli z židovských rodin, není v historiografii nové. Izraelský historik Dimitry Shumsky dokonce zdůrazňuje na příkladu biografie Hanse Kohna, Huga Bergmanna a Maxe Broda, že většinu Židů v Čechách lze jen stěží jednoznačně přiřadit k české či německé jazykové a kulturní komunitě. Preferuje proto nemluvit o českých a německých Židech v Čechách, nýbrž o „česko-německém Židovstvu“. Je, myslím, pochopitelné, že v reakci na dřívější historiografii, která se zaměřovala na tu či onu jazykovou skupinu uvnitř židovské komunity v Čechách, je třeba zdůrazňovat národnostní a jazykovou nevyhraněnost velké části židovské společnosti. Neměli bychom ale ztratit ze zřetele, že tato nevyhraněnost nebyla typická pouze pro židovské obyvatelstvo a navíc, že i mezi Židy byli přesvědčení čeští, němečtí a sionističtí nacionalové, kteří spoluutvářeli národní diskurz jednotlivých nacionalistických hnutí a reprezentovali tato hnutí v rámci politických stran na komunální, parlamentní i vládní úrovni.

EXEMPLÁRNÍ PŘÍKLAD

Dílo spisovatele, literárního kritika, jazykovědce a novináře Pavla/Paula Eisnera by však mohlo posloužit jako exemplární příklad „česko-německého Židovstva“. Sborník eisnerovských studií, který nedávno vyšel v Böhlau Verlag, nám velice vyváženě a uceleně přibližuje postavu Pavla Eisnera z nejrůznějších navzájem se doplňujících perspektiv. Sborník vznikl na základě konference z listopadu 2008 konané na Univerzitě J. E. Purkyně v Ústí nad Labem ke 120. výročí narození a 50. výročí úmrtí spisovatele. Vyšel nejprve v české verzi redigován Veronikou Dudkovou, Kristinou Kaiserovou a Václavem Petrbockem (nakladatelství Albis, 2010). Německá verze se ve výběru příspěvků částečně liší a řada textů byla pro německou verzi přepracována a aktualizována.

Za hlavní přínos sborníku považuji velice plastický a komplexní pohled na Eisnera, který posouvá diskusi o česko-německo-židovském soužití v Praze v první polovině 20. století opět o kus dál. Sborník již neřeší, zda byl Eisner spíše český, či německý spisovatel a novinář, ani nezůstává u opěvování jeho zprostředkovatelských snah. Řada příspěvků ukazuje přesvědčivě, jak i Eisner, který byl jinak úplně bilingvní (k jazykovým kompetencím Eisnera viz příspěvek Václava Petrbocka), pracoval ve svých textech nejen

s koncepcí symbiózy národů, ale zároveň i s obrazem ghetta, ostrova, čínské zdi (Ines Koeltzsch).

Eisnerův přínos ke sblížení české a německé kultury je tématem analýz Eisnerových překladů – veršů Rainera Marii Rilkeho (Petr Kučera), Goetha (Michal Topor), jeho interpretace díla Máchova (Marek Příbil), Vrchlického, Sovova a Březinova (Lucie Kostrbová) i slovenské literatury (Gerttraude Zand). Právě posledně jmenovaný příspěvek však již ukazuje, že Eisner sice svými překlady slovenské literatury a recenzemi výrazně přispěl k popularizaci slovenské kultury v německém prostředí, zároveň však také napomohl k rozšíření a upevnění

Rozpravy Aventina, 1929–30. Kresba Jar. Veris.

stereotypů o Slovácích. To když třeba Pavol Országh Hviezdoslav je pro Eisnera „homo slovacus“, tedy „Jammerbild“ (obraz bídy). Slováci jsou v Eisnerově líčení trpící, poražení a pasivní lidé a příběh o Jánošíkovi je pro něho jen výjimečným vybočením z tohoto modelu. Zand na těchto a dalších příkladech dochází k závěru, že Eisner aktivně šířil stereotypy o Slovácích, které převzal z českého prostředí, a nereflaktoval, že tím přejímá i kulturní hierarchizaci národů.

SUDETSKÉ NĚMECTVÍ

Navzájem se doplňují i příspěvky Christiana Jacquesa a Zdeňka Marečka. Jacques detailně rozebírá Eisnerovo pojetí „Sudetendeutschum“ (sudetského němečtví). Termín „Sudetendeutschum“ v oblasti kultury prosazoval za první republiky především nakladatel Johannes Stauda, který chápal sudetoněmeckou literaturu jako mobilizační prostředek k politickému boji. Vydařoval proto práce literárních historiků a kri-

tiků Josefa Nadlera, Rudolfa Wolkana a Josefa Mühlbergera, kteří zdůrazňovali jedinečnost a nezávislou tradici sudetoněmecké literatury od středověku po současnost. Eisner naproti tomu usiloval ve svých textech o integraci „sudetoněmecké“ literatury do kontextu kulturního vývoje celých historických zemí Koruny české a zdůrazňoval, že „sudetoněmečtví“ nesmí upadnout do provincionalismu a stát se nástrojem politického boje. Eisner se v tomto kontextu dokonce vyjadřuje o národních kulturách jako o různých formách uplatnění („Niederschlagsformen“) univerzálních hodnot, které jsou základem všech národních kultur.

Mareček naopak analyzuje Eisnerovo nereflaktované přejímání nacionalistické, ba rasové rétoriky typické pro tzv. vlasteneckou literaturu. Eisner bez problémů používá ve svých výkladech termíny jako rasa, krev, hrouda a jiné metafory spojené s nárokem určitého národa na určitý prostor a s důrazem na biologický základ národního společenství. Zlomem v používání těchto metafor měl být u Eisnera podle Marečka rok 1934, kdy Ivo Likuštin vydal v časopise *Lumír* oslavný článek o nástupu Hitlera k moci a přerodu německé kultury v rasově nacionalistickou. Ve své reakci na Likuštinův článek se Eisner ironicky distancuje od jeho důrazu na krevní čistotu nacistické kultury a jeho kritiky městské a etnický smíšené kultury.

EISNER A KAFKA

Mistně pak tuto Eisnerovu rozporuplnost vystihuje příspěvek Georga Eschera, který analyzuje Eisnerův výklad Kafkova díla. Kafkovo dílo považoval Eisner za jedinečné právě díky jeho zakotvenosti v pražském kontextu. Proto se jeho interpretace Kafky tak intenzivně zabývá vztahy mezi jednotlivými jazykovými a etnickými skupinami v Praze v první polovině 20. století. Escher jasně ukazuje, že Eisner ve výkladech multikulturní Prahy osciluje mezi metaforou ghetta a metaforou symbiózy jednotlivých skupin. Pojem ghetta používal Eisner nejen ve své známé tezi o trojím ghettu, ale i v dalších kontextech – najdeme u něho ghetto kmenové, sociální, umělcovy duše, myšlenkové, rasové, náboženské. Kafkovo dílo pak Eisner vykládá na pozadí této různorodé izolace a jako důsledek této podle něho patologické, defektní a nepřírozené situace. Opakem tohoto nepřírozeného stavu je u Eisnera koncept symbiózy, který používá jak na vztah česko-německý, tak i na česko-židovský a německo-židovský. Někteří soudobí myslitelé jako Josef Nadler rozlišovali mezi pozitivní symbiózou jako promícháním dvou etnik a negativní asimilací, která je spojená s pasivním přizpůsobením se většině a funguje jako mimikry. Eisner však toto roz-

(pokračování na str. 20)

Chajim Guri

Tři básně

NA NÁDRAŽÍ

Stalo se to kdysi v Praze za chladného pošmourného dne
na lavičce vlakového nádraží nedaleko Starého
Města.

Lokomotivy chrlily do mlhy oblaka bílé páry,
připomínaly mi možnou cestu do dalekého cizího
města.

Na protější lavičce seděla mladá žena v plášti do
deště,
na klíně kožené rukavičky stejné barvy jako kabel-
ka.

Byla trochu silnější, než si žádají ideální míry,
v těle jí proudila slovanská krev, provinční město
zvonů pod bouřným nebem.

V životě jsem ji neviděl, pomyslel si on, ani ne-
znám její jméno,
přesto ale věděl, že ji miluje,

že je hotov si bez váhání vyměnit jízdenku do Bra-
tislavy,
kdyby jen zvedla oči od obrázkového časopisu
a usmála se na něj.

Stalo se to na podzim roku 1947 na nádraží nesou-
cím jméno Masaryka
vpodvečer, zatímco se snášel soumrak.

Jako ve francouzských filmech o malých hotelech
a nádražích
hvízd lokomotiv v mlze a samozřejmě déšť.

Přeložila Magdalena Křížová.

VŮNĚ POLE

Ezaue, Ezaue, otevřený a horoucí víc než obvykle.
Po čedičové cestě sestupuješ do širých polí.
A vůně pole a potu a kouře.
Nepříliš bystrý a nepříliš svatý
a tak trochu nechápavý.

Je v tobě jakýsi smutek a velká síla, Ezaue.
Pochází možná z prachu a kamení a kovu.
Ale když tě potřebují a zavolají na tebe,
jsi tam.

A tak dnes znovu, otevřený a horoucí víc než
obvykle.
Takový jako ty si nikdy neodpočine. Jsou špinavé
práce,
někdo musí doběhnout pro kořist. Vždycky.
Být méně milován, být silný a podvedený
a bez nároku na soucit.

Přeložila Zuzana Hametová.

HÔTEL DE MADRID

Nehledejte mě.
Krev ještě proudí labyrintem temnoty.
Srdce je tamtám stesku ze vzdálených bubnů.
A vedle květin na tapetách
červená postel, co násobí mou osamělost.
Je hřích být v ní sám.
Jenže žádný anděl, žádný seraf, žádný posel.
Žádný telefonát ze zdola: „Pro vás, pane Guri.“
Žena, jíž se po mně náhle prudce zasteskne.
Ztracený. Co naplat. Došla mi whisky
a ke kouření zbylo jen pět žitaneček.
Všude zavřeno. V ulici déšť a vítr.
Ještě tak havran od Edgara Allana Poea aby mi
přišel
zaťukat na okno.
Odkakživa jsem měl sklon k patetickému přehánění.
Jen krůček a bude příliš pozdě.
Dřevěná podlaha. Časopisy;
Jeanne Moreau v rozpuku, v Milencích.
Pane veliteli, hlásím, že dnes v noci je na západní
frontě klid,
jen unavené kotrmelce ve vzduchu.

Pár v sousedním pokoji znovu dvouhlasně sténá
jak v inkvizičním sklepení.
Právě teď se dostávají na dvanáctý stupeň
Richterovy škály štěstí!

Přeložila Zuzana Hametová.

Izraelský básník Chaim Guri (*1923 v Tel Avivu) se stal na konci minulého roku *Chevalier dans l'Ordre des Arts et des Lettres* (rytířem Řádu umění a literatury). Ocenění, které francouzský ministr kultury uděluje významným tvůrčím osobnostem ve Francii i v zahraničí, je příležitostí alespoň stručně připomenout dílo spisovatele, novináře, autora rozsáhlé dokumentární filmové trilogie na téma šoa a v neposlední řadě i překladatele francouzské poezie do hebrejštiny. Guri, kterému je téměř devadesát let, se aktivně podílel na vzniku židovského státu a bojoval v řadě obranných válek, které po vyhlášení samostatnosti následovaly. Jeho dílo to všechno reflektuje, ale současně, jak se lze i na třech otištěných překladech přesvědčit, zůstává základně poezií, svobodným a často strhujícím záznamem konfrontace událostí a lidské duše. *jd*

DAR PRO STARONOVOU

(Mark Podwal věnoval pražské synagoze textilie)

Aby newyorský malíř a lékař Mark Podwal navrhl nové textilie pro Staronovou synagogu, napadlo rabína Sidona. S pražskými židovskými památkami se Podwal za ta léta, kdy je pravidelně navštěvuje a studuje, seznámil tak dobře a věnoval jim tolik kreseb a obrazů, že nikdo povolnější by se pro takový úkol nenašel. A nikdo jiný by se do něj asi nepustil tak nezištně, s takovou chutí a energií.

Ve čtvrtek 16. března byly nové textilie – parochet, pokrývky šulchanu a kantorova čtecího pultu (amudu), povlaky na polštářky a tři pláštiky na Tóru – za přítomnosti autora, jeho rodiny, četných přátel z Prahy, New Yorku i Jeruzaléma slavnostně uvítány ve Staronové synagoze. Svátečnější než obvykle byly i následující šabatové bohoslužby.

ZAČALO TO GOLEMEM

Podwalovi prarodiče pocházeli z Haliče a Besarábie, on sám se narodil roku 1945 v Brooklynu, kde také vystudoval medicínu a úspěšně pracuje jako dermatolog. Jenže, jak sám říká, „svou synagogu má v Praze“. Ve Staronové synagoze sedává už víc než patnáct let, o zdejší židovské památky a historii se zajímá již od sklonku 70. let, kdy se svým přítelem, spisovatelem Eliem Wieselem připravoval knihu o Golemovi. Tehdy již Podwal patřil ke známým a ceněným kreslířům: vydal *Knihu hebrejských písmen* (1978), *Židovský bestiář* (1984), jeho obrazy s židovskými motivy vystavovala americká a evropská muzea včetně Louvru a působil také jako ilustrátor pro politické komentáře listu *The New York Times*. Roku 1996 navrhl parochet a pět pláštíků na Tóru pro newyorský Temple Emanu El, největší synagogu na světě, a roku 2001 navrhl parochet, pláštiky na Tóru a měděná dvířka archy úmluvy pro konzervativní kongregaci Agudas Achim v texaském Austinu.

Pro Wieselova *Golema*, který vyšel roku 1983 v New Yorku, vznikly první obrázky spjaté s Prahou, výrazné a přitom křehké, nápadité, černobílé, perem detailně vyvedené kresby, které v českém prostředí časem „zdomácněly“. Kresby zachycují tajuplnou atmosféru golemovského příběhu, ale jako by i tehdejší pochmurnou a uzavřenou náladu Židovského Města, které malíř v té době na vlastní oči ještě neviděl. Další knihu o Golemovi už napsal sám,

ilustroval ji celostránkovými barevnými kvaši (vyšla v New Yorku roku 1995) a Staronové synagoze a jejím „kamenům“ věnoval roku 2009 dětskou publikaci *Stavěno anděly*: synagoga je tu zobrazena nejen jako místo dávné historie, ale i živé přítomnosti, které „vítá všechny, kteří se přijdou pomodlit“. Podwalův zájem o Sta-

Mark Podwal před parochetem ve SNS. Foto Karel Cudlín.

ry židovský hřbitov vyústil v dokumentární film, jež roku 2009 natočil spolu s režisérem Allenem Millerem a nazval *Dům života*. V Americe mezitím ilustroval řadu knih s židovskými tématy, nejnověji výpravnou *Hagadu pro současnou rodinu*.

LAMED A JEHO PRAPOREC

Podwal dokáže propojit věrné detaily, za nimiž se skrývá hluboká znalost judaismu, s příběhem. Realistickou kresbu či malbu zobrazující výjevy z židovského života s okamžiky z jeho dějin, legend a liturgie, z kabalistické nauky, z lidových příběhů, ze sfér pozemských i nebeských, či ze snů. Každý obrázek je současně ilustrací, osobitým výkladem i vyprávěním... Jak své schopnosti, originální židovskou ikonografii a osobní vztah k synagoze využil při práci na textiliích?

Pražské instalaci předcházela výstava v newyorském Yeshiva University Museum a Podwalovy práce zaujaly i malíře a spisovatele Richarda McBeea. Napsal o nich:

„Podwalovy návrhy překypují symboly, které je ukotvují přímo do jádra struktury

pražské židovské komunity. Tři pláštiky na Tóru jsou výrazně vyzdobeny písmeny kuf a lamed znamenající *Kadoš la-Šem*, svatý Hospodin. Centrem návrhu je vypracovaná lamed, známého jako majestátní písmeno, symbolizující Krále králů, které převyšuje všechna ostatní písmena. Podwal použil pro horní božskou rovinu písmene praporec Staronové synagogy. Toto spojení pražské židovské občanské hrdosti s hebrejským písmenem, které odkazuje k Božímu jménu, reflektuje jak zápasy, tak úspěchy pražských Židů ve svém městě.

Na pokrývkách pro šulchan a kantorův pultík (amud) používá Podwal obraz heraldického Judova lva (zde dvouocasého, z historického znaku Čech) v pozici ostražitého strážce. Na šulchanu zobrazil lvy ve střehu po stranách *chošen ha-mišpat*, náprsního štítu spravedlnosti, který nosil velekněz. Návrh představuje i korunu kněžství; kněžím (kohenům) náleží čest číst jako první z Tóry. Pokrývku na kantorův pultík zdobí titíž lvi, tentokrát po stranách otevřené knihy, která představuje sídlo, z něhož bude předčítat *šaliach cibur* (ten, kdo vede modlitbu). V obou návrzích zdůraznil Podwal účel, jemuž textilie napomáhají: Tóře je nutno před každým veřejným čtením požeňnat, a nejlépe je, když tak učiní kohen – tuto čest malíř oslavuje. Stejně tak vyznačuje posláni vůdce modliteb: otevřená modlitební kniha je jeho příležitostí, jak

vést společenství k Bohu.

Na oponě se na úrovni kantorových očí skví nápis *Mi-maamakim keraticha*, „Z hlubin volám k tobě“, vytvořený typem hebrejského písma ze slavné pražské Hagady z roku 1526. Tradiční sloupy, které lze vidět na řadě českých synagogálních opon, nahradil malíř dvěma sloupy tvořenými ukazovátkem používanými při četbě Tóry. Jejich dvanáct ručiček ukazuje vzhůru v pozdravu a oslavě Nejvyššího. Ve středu opony vidíme znovu výrazné dvouocasé lvy na zadních nohou. To vše oslavuje jak kmen Judův (tedy židovské království), tak svrchované území Čech. Tito lvi drží Tóru: na jejím pláštiku vidíme další dva lvy, stojící na dvou sloupech Staronové, jak hrdě stráží Deset přikázání a nad sloupy s Desaterem drží korunu Tóry.

Vrchol celé Tóry, již malíř na parochetu zobrazil, tvoří Staronová synagoga. Tóra korunovaná Staronovou je absolutně jedinečný obraz, v němž je Tóra, zdroj víry všech Židů, korunována místem, které pražští Židé uctívají, Staronovou synagogou.“ (am)

JAKO LÉKAŘ VĚŘÍM VE VĚDU. JAKO UMĚLEC LEGENDÁM

Pane Podwale, jak nápad na textilie pro Staronovou vznikl?

Když manželé Bányaiovi viděli návrhy pro Temple Emanu El, Fero navrhl, abych se zeptal rabína Sidona, zda bych mohl navrhnout oponu pro Vysokou synagogu. Sidon okamžitě řekl: „Ne!“ a vzápětí se zeptal, jestli bych udělal oponu pro Staronovou. Tohle jsem opravdu ani ve snu nečekal! Když jsem pak začal pracovat, požádali mě, aby navrhl i další textilie.

Než jste se pustil do práce, zkoumal jste staré textilie v Židovském muzeu?

Znal jsem řadu vyšíváných látek z muzejních sbírek a mnohokrát jsem si prohlížel krásnou knihu *Textilie z českých a moravských synagog*, kterou muzeum vydalo. Při práci na návrzích mi velmi pomohli kurátorky Dana a Magda Veselské a dr. Arno Pařík. A samozřejmě že všechny návrhy jsem ukázal rabínu Sidonovi. První návrh na parochet neschválil a měl pravdu.

Myslel jste při práci na historii Staronové synagogy, na její slavné osobnosti?

Básník Rainer Maria Rilke, který se narodil v Praze, jednou napsal: „...básně nejsou jen city... ale zkušenosti“. V návrzích je i to, co jsem v Praze a s Prahou prožil: ilustrace ke *Golemovi*, které jsem dělal s Eliem Wieselem, dokument o Starém židovském hřbitově, obrázky k dětské knize o Staronové, to, že jsem v ní byl mnoho-

krát vyvolán, abych četl požehnání nad Tórou. Než se návrhy zrodily, trvalo to desítky let a byla v nich spousta zkušeností.

Jak jste vybíral motivy pro textilie?

Vybral jsem motivy, které odrážejí historii a legendy pražské komunity a které používám v rámci svého ikonografického rejstříku. Pro textilie jsem je propracoval, obohatil, aby navazovaly na tradici starých vyšíváných českých a moravských synagogálních textilií, které byly úžasně vyzdobené. Například: často používám ukazovátka na Tóru, a použil jsem je proto i na oponě. Dvanáct ukazovátek jako dvanáct kmenů izraelských, každý jad ukazuje vzhůru, neboť v naší tradici je archa s Tórou branou do nebes. V kresbách používám i motiv lva. Starší kresbu, na níž korunu Tóry tvoří Jeruzalém, jsem upravil tak, aby v centru Jeruzaléma stála Staronová, neboť odtud pocházejí dle legendy její kameny.

Vybral jste sám i materiál a barvy?

Materiál – samet – nebylo těžké vybrat, ale horší to bylo s barvami. Neustále jsem měnil názor. Navrhl jsem nejprve tmavomodrou pro parochet, ale v synagoze pak vypadala jako černá. Hodila by se jen na tiša be-av. Takže jsem se rozhodl pro červenou, protože červená je barva slavnostní. Cítil jsem, že na šulchan a amud se nejlépe hodí modrá jako kontrast k té červené oponě. Všechny textilie jsou ze sametu, jen pokrývky na šulchan a amud jsou ze 70 procent vlněné a z 30 procent hedvábné. Na šulchan musí být těžší materiál, aby unesl váhu svitků Tóry.

Jak pracovala firma, která vaše návrhy na látku vyšíla?

Z doby, kdy jsem navrhoval pro Temple Emanu El, jsem znal firmu Penn and Fletcher, a myslím, že lepší bych nenašel. Práci dělali tak nadšeně, jako by to byl posvátný úkol. Dokázali provést každíčkou nitku podle mého návrhu, dokonale znají řemeslo. Jen na parochetu je přes pět milionů stehů, které vyšil počítač.

Jak dokáže počítač vyšívát?

Návrh se počítačově zpracuje, připraví se

program se zvláštními parametry pro různé stehy. Je to hodně náročná práce. Podle programu pak počítač vyšívá, člověk mu ale musí pomoci tím, že látku nastaví, otáčí. Když se do programu dostane chyba, ukáže se, že steh ve vzoru je špatně, program se musí doladit a místo opravit. Ornamenty na oponě, kromě písmen, se

proto vyšívaly zvlášť na menší kusy látky a teprve pak se našily.

Kdo poskytl na textilie finance?

Dárci mi řekli, že je čest na něco takového přispět, Elie

Wiesel prohlásil, že se jedná o historickou záležitost. Jedna dáma, když se o projektu dozvěděla, nechala u mě sekretářky šek na dva tisíce dolarů. O nic jsem ji nepožádal, ale ona vzkázala, aby doktor Podwal použil ty peníze na textilie, jak bude potřebovat. Joint neposkytl peníze ze svých fondů, ale shromažďoval dotace, které lidé na tento projekt dávali, a zaplatil jimi za vyšívání a lodní přepravu. Za svou práci si lidé v Jointu nevzali nic a já jsem jim za to nesmírně vděčný.

Vy jste také pracoval bezplatně, i cesty do Prahy jste si hradil sám. Co pro vás práce pro Staronovou znamená?

Jako lékař věřím ve vědu. Jako umělec věřím legendám. V jednom midraši se říká: „Hospodin ukázal Mojžíšovi Knihu Stvoření a řekl mu: „Na počátku stvoření jsem pro každý úkol připravil jednoho člověka.““ Doufám, že můj úkol, jenž je zaznamenán v Knize Stvoření, je to, abych navrhl textilie pro Staronovou synagogu.

ALICE MARXOVÁ

(Polštáře s motivem granátových jablek a pláštiky na Tóru s písmeny kuf a lamed fotografovala Dana Cabanová.)

Josef Šelomo Delmedigo – Jašar z Kandie

ŽIDOVSKÝ POLYHISTOR

Z cyklu *rabínští učenci středověku a renesance II*

Ostrov Kréta byl v 16. století významnou obchodní a kulturní křižovatkou Středozeemí. I když se Benátská republika v té době již nacházela v úpadku, udržela si nad Krétou kontrolu a zajistila rovněž kontinuitu místní židovské obce. Ta si zachovala svůj středomořský charakter, projevující se v zapojení Židů do řemesel a obchodu, ale také v náboženské laxnosti těch méně vzdělaných; na straně učenců pak v otevřenosti mimotalmudickým disciplínám – filosofii, přírodním vědám a medicíně. Vysokou oblibu zde mělo též studium židovské mystiky – kabaly, jež na sever od Alp zůstalo dlouho vyhrazeno jen pro kroužky pokročilých adeptů.

Převratné demografické a politické změny 16. století

sice krétskou obec ovlivnily, ale její obecný charakter nenarušily. V důsledku exodu španělských a portugalských Židů (1492 a 1497) sem přicházeli španělsky hovořící uprchlíci, politická vazba na Benátky zase posílila kontakty se severní Itálií, zejména s Padovskou univerzitou, která v té době umožňovala studium i Židům a byla významným intelektuálním centrem.

DELMEDIGOVÉ

Do tohoto prostředí se v přístavním městě Kandii (Héraklion) narodil 16. června 1591 (24. sívanu 5351) Josef Šelomo Delmedigo, zvaný podle počátečních písmen Jašar z Kandie. Rod Delmedigů byl aškenázského původu, na Krétu se však, jak jméno naznačuje, přistěhoval v druhé polovině 14. století po zastávce v Itálii. Delmedigové patřili k několika prominentním rodinám, které ovlivňovaly dění krétské židovské obce po mnoho generací. Z dochovaných téměř sto dvaceti rozhodnutí krétské obce jen málo nenese podpis alespoň jednoho z Delmedigů. Mnozí z nich navíc vykonávali funkci představitele krétské židovské obce, uznávaného benátskou vládou (tzv. *condestabulo*). Jašarův dědeček, Eliezer Delmedigo, studoval u Jaakova Beraba a Josefa Kara v Egyptě a vedl později ješivu v Kandii. Josefův otec, Elijah Delmedigo, rovněž vykonával rabínskou funkci a proslul zejména jako talmu-

dist. Jašarova matka Casta pocházela ze strany matky Rachel rovněž z rodu Delmedigů, z linie slavného filosofa Elijahu Delmediga (asi 1458–asi 1493).

TOUHA PO POZNÁNÍ

Malý Josef od nejtělejšího mládí projevoval nenasytinou touhu po poznání, jíž učenec prostředí jeho rodiny vycházelo vstříc. Sám později napsal v dopise: „Vášeň po poznání ve mně planula jako oheň a nedala mi spát.“ Doma získal nejen detailní znalost biblických textů, ale rovněž

Pohled na Kandii (Héraklion), polovina 17. století.

hebrejské gramatiky a logiky. (Sám později doporučoval pro žáky také studium rétoriky s pomocí spisů Aristotelových a klasické práce Jehudy Messer Leona *Nofet cufim*.) Osvojil si rovněž hlubokou znalost Talmudu a středověkých halachických spisů, zejména tosafot.

Vyjma hebrejštiny, kterou usiloval zvládnout jakožto literární jazyk v souladu s požadavky renesančního humanismu, chápal znalost jazyků jako nezbytný nástroj k získávání vědomostí. Věnoval proto velké úsilí, aby se naučil klasickou řečtinu („jazyk, v němž byly sepsány všechny filosofické, lékařské a astronomické knihy starých autorů“), stejně tak si osvojil latinu, o níž hovoří jako o „vzácném nástroji, neboť do ní jsou přeloženy veškeré učené knihy“. Naopak ustoupil od rozhodnutí naučit se arabsky, když si uvědomil, že „vše cenné, co existuje v tomto jazyce, pochází z řeckých knih“.

NA PADOVSKÉ UNIVERZITĚ

Již jako patnáctiletý opustil Jašar Krétu a vstoupil na Padovskou univerzitu. Studoval zde medicínu, filosofii a přírodní vědy u křesťanských profesorů, z nichž zmiňuje jménem Galileia, jehož astronomických pozorování se osobně zúčastnil. Během sedmi let, která strávil v Padově, navštívil také Benátky, kde sídlila velká židovská obec, a setkal se s řadou učenců, na něž silně zapůsobil. Leone Modena

(*Rch* 2011/12) později napsal v aprobaci Jašarova spisu *Elim*: „Poznal jsem jej tvář v tvář a těšil se opakovaně z jeho znalostí při jeho návštěvách Benátek, když studoval v Padově. [...] Přestože byl tehdy ještě mladíčkem, pozoroval jsem v něm již vědouceho a odvážného muže.“

Roku 1613 se Jašar vrátil domů, avšak již po třech letech z Kréty znovu odjel a podle všeho se na ostrov již nikdy nevrátil. Důvody jeho odchodu z domova nejsou zcela jasné. Padova se svým racionalistickým aristotelským směřováním jistě jen posílila Jašarovu vášeň pro studium, jež i v době knihtisku žádalo změnu místa, dovolující pozorování i osobní kontakt s významnými učenými (časté přesuny byly pro pozdně renesanční učenice typické – stačí pohlédnout na biografie Erasma Rotterdamského, Paracelsa nebo

Luise Vivese). Sám Jašar později zmínil také napětí, jež vzniklo mezi ním a méně vzdělanými členy krétské obce kvůli jeho pojetí duše. Podle vlastních slov byl v té

době silně ovlivněn Maimonidem a upíral nesmrtelnost duším nevzdělanců, kteří nevynaložili intelektuální úsilí, aby své duše přetavili v duchovní substance. Vzniklo tak prý obvinění, že popírá nesmrtelnost duše jako takovou. I toto nedorozumění mohlo Jašara podnítit k odjezdu.

POČÁTEK PUTOVÁNÍ

Jašar nejprve cestoval do Egypta, kde byl vzápětí vtažen do debaty o matematice, jejíž publikum tvořili v multikonfesijní Káhiře židé, muslimové, ale také karaité a samaritáni. Ohlas Jašarova úspěchu v této polemice jej pak předcházal až do Evropy. Z Egypta pokračoval do Konstantinopole, kde tehdy sídlila významná židovská obec. V Konstantinopoli se zajímal mimo jiné o suprakomentáře ke komentářům Avrahaama ibn Ezry, ze kterých zmiňuje především ty, jejichž autorem byl jeho předek Mordechaj Comtino, jenž v Konstantinopoli působil ve druhé polovině 15. století. I zde se Jašar dostal do kontaktu s karaiskými učenými, jejichž spisy také obohatily jeho rozrůstající se sbírku knih. Poprvé se zde také setkal blíže s luriánskou kabalou prostřednictvím jistého Jaakova ibn Nachmiase, staršího a váženého učenice.

DO AŠKENÁZSKÝCH ZEMÍ

Nejspíše na počátku roku 1620 se Jašar vydal z Konstantinopole do Polska. Do

této doby spadá počátek korespondence s karaitou Zerachem ben Natanem, v jejímž centru stojí rozsáhlý Jašarův list zvaný *Michtav achuz*, který obsahuje důležitý autobiografický materiál (úplný text vydal tiskem Abraham Geiger ve svazku *Melo chofnajim* roku 1840). Ze druhého ze Zerachových listů vyplývá, že nejpozději na přelomu léta a podzimu roku 1620 byl Jašar již v Litvě, kam mu spolu s listem zaslal Zerach také kožešiny, aby netrpěl zimou. Během pěti let, která strávil ve východních a severních částech polsko-litevského soustátí, se živil jako lékař a intenzivně pracoval na spisech, které dokončil teprve později. Sám píše: „Po všechny roky, kdy jsem žil v Rusku, Polsku a Litvě, jsem neměl odpočinku ani na jediný týden. Neustále jsem vyjížděl na venkov a léčil nemocné. Vévodové a místní vládci mají obrovské množství poddaných a zvířat, a proto nemají ve zvyku žít ve městech, ale na vesnicích. [...] Jejich sluhové se kupí před mými dveřmi od samého rána, aby mne ve svých kočárech vozili od města k městu. Zahrnují mne dary a lichotkami a obklopují mne úctou a slávou, a tak ruší mé přemýšlení, mrhají mým drahocenným časem a hatí mé důležité plány.“

OBRANA PŘÍRODNÍCH VĚD

Přesto se dokázal věnovat i učenec-kým aktivitám. Dvakrát během téhož roku (1624) navštívil Krakov, kde „se někteří z učených a urozených mužů té země shromáždili, aby naslouchali mému výkladu Maimonidova traktátu o určování počátku měsíců“. Nejspíše při své druhé návštěvě se setkal s polským polyhistorom Janem Brozekem (Broschius, 1585–1652), který také pobýval na Padovské univerzitě; oba muže navíc, jak dokládá jejich dochovaná korespondence, spojoval zájem o matematiku a astronomii.

Jašar si nemohl nepovšimnout rozdílů mezi intelektuálními zájmy polských a středomořských židovských učenců. Soustředil se na talmudické debaty a halachu a opomíjet přírodní vědy se mu jevilo jako zúžení intelektuálních horizontů: „Jakožto nepřátelé exaktních věd zahrnují hněvem ty, kdo je studují a používají proti nim všemožné úskoky. [...] Bože! Tvrdí, že není třeba odborníků na gramatiku, rétoriku, logiku, ani matematiku nebo astronomii, [...] neboť právě veškerá jejich učenost je cizorodá a vychází z nečistých pramenů!“

Je důležité, že Jašarovy výhrady vůči studijním metodám polských Židů se ne-

vyčerpávaly pouze kritikou jejich nezájmu o přírodní vědy. Ve skutečnosti polským ješivám vyčítal, že studenta nevedou k celostnímu vzdělání. Jak jsme zmínili, Jašar sám byl vynikajícím talmudistou a vzdělání v halaše nikterak nestavěl do opozice vůči sekulárním disciplínám. Přírodní vědy chápal jako integrální součást vzdělání všestranného učence, jenž měl zvládnout i halachické disciplíny v jejich úplnosti, což se v polských ješivách podle Jašara nedělo: „Studijní metoda, založená na titěrném rozlišování, která v polských ješivách převládá, zabere tolik času, že po-

Josef Šelomo Delmedigo, rytina z roku 1628.

nechává jen malý prostor pro jakékoli jiné studium, takže studenti, kteří chtějí zvládnout kodifikátory (*poskim*), musí věnovat méně času dialektice. Studenti se proto dělí na malé skupinky, z nichž každá získá zběhlost v jiné sféře studia. [...] Chvástává kazatelé utrácejí všechn svůj čas nad legendami a kázáními, takže jsou neuvěřitelně neznalí halachy. [...] Spatřil jsem proto [v Polsku] velmi málo lidí ovládajících všechny disciplíny. A pokud se někdo takový mezi nimi vyskytne a ještě navíc disponuje určitou znalostí kabaly, všichni v Izraeli jej vynášejí jako univerzálního učence, přestože ve skutečnosti si takové označení vůbec nezaslouží.“

PUBLIKACE VĚDECKÝCH SPISŮ

Na konci roku 1624 nebo na počátku následujícího roku Jašar opustil Polsko a zastavil se nejprve v Hamburku, který na něj

neudělal dobrý dojem: „Všude v našem vyhnanství žijeme ve špinavých uličkách. Nežidé nazývají židovskou ulici v Hamburku, kde toho času učím, *Dreck-Allee*.“ Nejpozději v létě 1628 nacházíme Jašara v Amsterdamu; zde následujícího roku vydal (pod názvem *Elim*) Menaše ben Israel soubor jeho spisů, obsahující zejména matematická a astronomická pojednání. Současně Jašarův žák Šmuel Aškenazi vydal v Basileji další jeho spisy ve svazku s názvem *Taalumot chochma*.

Ani v Amsterdamu se však Jašar nezdržel a brzy se s ním setkáváme ve Frankfurtu nad Mohanem. Teprve zde se podle všeho po delší době usadil, oženil se (snad již podruhé) a narodila se mu dcera. Z 19. února 1630 pochází dopis, ve kterém dánský učenec Suaningus píše Johannu Buxtorfovi ml. (*Rch* 5/2011) o Jašarovi: „Hovoří plynně rabínskou hebrejštinou s učenými Židy, španělsky se svou manželkou a latinsky se mnou. [...] Skutečnost, že je hluboce oddán studiu matematiky, dokládá vynikající vzorek jeho vědění, sepsaný v hebrejštině a doplněný ilustracemi, vydaný v Amsterdamu. Mám dva výtisky tohoto spisu, jeden je tvůj a druhý můj, jako autorův dar.“

Z FRANKFURTU DO PRAHY

Ve Frankfurtu Jašar působil jako jeden z oficiálních lékařů místní židovské obce, jak dokládá dochovaná smlouva mezi oběma stranami z roku 1631. Jašarova dcera se provdala za Jašarova žáka jménem Šelomo Bing, který (zřejmě pod vlivem svého učitele) vystudoval v Padově medicínu. Když v roce 1645 žádal

Bing židovskou obec o povolení provozovat medicínu, argumentoval mimo jiné odchodem svého tchána z města. Místem Jašarova pobytu byla tehdy s největší pravděpodobností již Praha, i když podrobnosti o jeho životě z posledního desetiletí chybí. Jašarovo putování se uzavřelo během svátku Sukot roku 5416 (září 1655) a jeho náhrobní kámen na pražském židovském hřbitově jej popisuje těmito slovy: „Vynikající rabín, univerzální učenec (*chacham hakolel*), božský filosof, nejmocnější z lékařů, náš učitel rabi Josef, lékař z Kandie, předseda rabínského soudu v Hamburku a v oblasti Amsterdamu, syn slavného rabi Elijahu Delmediga, budiž památkou spravedlivého k pozhelnání.“

(V příštím díle pojednáme o vědeckých a náboženských názorech Josefa Šeloma Delmediga – Jašara z Kandie.)

PAVEL SLÁDEK

PEREC RÉVÉSZ (1916–2011)

V předposlední den roku 2011 zemřel v Izraeli Perec (původně Ladislav) Révész (*1916 v Holiči), známý především jako poslední žijící pracovník sionistického Pomocného a záchranného výboru (Vaady) v době holokaustu maďarských Židů.

Jako prostřední ze tří bratrů z dobře situované rodiny si zvolil studium medicíny na Univerzitě Komenského v Bratislavě, které musel po vyhlášení slovenské autonomie ukončit a už se k němu nikdy nevrátil.

„Když mi bylo deset, byl jsem ve skautingu. To mi velmi pomohlo při práci v podzemí,“ vzpomínal Révész při rozhovoru v roce 2001. Angažoval se v sionistickém sociálně-demokratickém hnutí Makabi ha-cair, od roku 1941 patřil k jeho vedení. „Ve dvaadvacátém roce, únoru, v březnu, přišli první Poláci k nám. Uprchlíci. A řekli nám, co se

a Židovskou agenturou dojednat Himmlerem nabízenou výměnu nákladních automobilů za Židy zbývající v Evropě. Jako jeden ze skupiny mladých sionistických aktivistů pomáhal Perec židovským uprchlíkům především ze Slovenska a Polska ilegálně přecházet hranice, podílel se na výrobě falešných árijských dokumentů pro běžence. Po okupaci Maďarska a zahájení deportací definitivně odešel do ilegality. Vybaven hned několika falešnými identitami, včetně říšskoněmecké, se aktivně účastnil mnoha záchranných operací, mj. ve spolupráci se švýcarským diplomatem Carlem Lutzem a dalšími zástupci neutrálních zemí v Budapešti, spolupracoval i s bratislavskou Pracovní skupinou.

Po osvobození se jako vedoucí mládežnického oddělení Jointu v Maďarsku podílel na péči o židovské sirotky a na organi-

Členové Vaady v Budapešti (zleva O. Komoly, H. Brandová, R. Kasztner, Perec Révész, C. Goldfarb), 1944.

tam děje. My jsme jim to věřili, od prvního okamžiku, pochopili jsme, že jde o život. A tak jsme se rozhodli, že ta naše přeškolaovací střediska uděláme u maďarských hranic, že když dojde k nejhoršímu, pošleme ty lidi do Maďarska.“

Během první vlny deportací ze Slovenska, jimž padla za oběť většina jeho židovských obyvatel, pomáhal Révész členům hnutí uprchnout do Maďarska, které pro ně až do německé okupace 19. března 1944 představovalo dočasné útočiště. V roce 1942 byl sám zadržen, ale podařilo se mu společně se ženou Noemi (Nonikou, *1919 v Handlové) uprchnout do Budapešti. Zde se (obdobně jako další uprchlíci) zapojil do práce Vaady. Byl nejbližším spolupracovníkem člena Vaady Jenő (Joela) Branda, který se později proslavil cestou do Istanbulu, kde měl s Brity

zaci dětské *alija*, čímž se dostal na černou listinu nových komunistických vládců země. V květnu 1949 unikl zatčení včasným odjezdem do Izraele. Rodina se usadila v kibucu Kfar ha-Makabi. Zde žil po téměř šest desetiletí, v roce 2008 se s Nonikou přestěhoval do kibucu Sde Nechemja v Horní Galileji. Angažoval se v programech židovsko-arabského porozumění a péči o postižené.

„Nelituji ani na jediný okamžik, že jsme přišli do Erecu a že žijeme v kibucu. I když kibuc, to je krásná idea, ale není pro normální lidi a pro normální časy. Dneska mladé lidi lákají technologie, na to gordonovské teze o práci s pluhem prostě nepasují. Ty staré ideje se už bohužel vrátit nedají. Ale zemi jsme si vybudovali pěknou, ne?“
DANIEL PUTÍK, MARTIN ŠMOK

OTTO POHL (1872–1941)

V rodných Čechách dnes téměř neznámý Otto Pohl přišel na svět před 140 lety, 28. 3. 1872, v zámožné rodině pražského německo-židovského bankéře Wilhelma Pohla. V rodném městě vystudoval práva na německé Karlo-Ferdinandově univerzitě, ale svoji profesní dráhu jim nezasvětil.

Od roku 1895 pracoval jako pražský korespondent časopisu *Arbeiter Zeitung*, který byl tiskovým orgánem sociálnědemokratické strany, po třech letech přesídlil do Vídně a až do konce první světové války působil jako redaktor a příležitostný zahraničněpolitický korespondent *Arbeiter Zeitungu*. Zároveň vydával česko-německý plátek *Die Akademie*, který se orientoval na levicově smýšlející mládež. Byl také zdatným kreslířem a ilustroval řadu dětských knih.

Po válce a vzniku Rakouské republiky, jejíž občanství přijal, se stal Pohl vedoucím tiskového oddělení ministerstva zahraničních věcí. V této funkci byl členem rakouské delegace na mírových jednáních v St. Germain (1919) a na kodaňské konferenci s ruskými lidry (1920) a podílel se na jednáních o propuštění rakouských zajatců.

V roce 1922 byl členem diplomatické mise v sovětském Rusku, kde se dostal do osobního kontaktu například s Leninem, Trockým či Litvinovem a jinými politiky, ale také s Ejzenštejnem, Majakovským a dalšími umělci ruské avantgardy. Jeho diplomatické zprávy o vnitřní a zahraniční politice SSSR byly tehdy plně sympatické k výstavbě „nové společnosti“.

V roce 1927 rezignoval Pohl na svůj post. Do Moskvy se však soukromě vrátil a začal *bona fide* sloužit režimu: založil tu periodikum *Moskauer Rundschau*, které informovalo o politickém, hospodářském a kulturním dění v zemi a věnovalo se i dění v Rakousku. V roce 1934, když v Rakousku došlo k zásadnímu vnitropolitickému otřesu (puč, vražda kancléře Dollfusse), se Pohl načas vrátil do rodné Prahy. Věnoval se tu publicistice, stejně jako ve Francii, kam se po třech letech přestěhoval. Po nacistické invazi do Francie byl nucen se skrývat. Na útěku v bezvýhodné situaci spáchal 19. května 1941 společně se svojí přítelkyní Margaretou Schwarzovou v jihofrancouzském Vaison-la-Romaine sebevraždu.

Otto Pohl, jehož malá písemná pozůstalost je uložena ve vídeňském Státním archivu, patřil tedy k těm mnoha židovským intelektuálům, kteří podlehli vábení komunistických vizí. Pravou podstatu režimu, který tak dlouho obdivoval, mu pomohla rozpoznat až osobní zkušenost se stalinským terorem a inscenované procesy v Moskvě.

RADEK AUBRECHT

BOXER, BROUK

Ned Beaman dostal Goldbergovu cenu

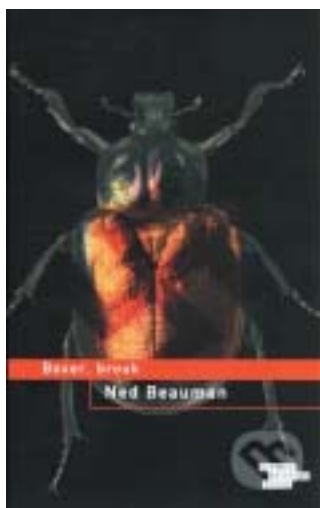
Nakladatelství Euromedia Group-Odeon si to nemohlo načasovat líp: když k nám počátkem roku uvedlo románový debut mladého londýnského rodáka Neda Beaumana (1985) *Boxer, brouk*, nikdo ještě netušil, že o pár týdnů později kniha ve Spojených státech získá Goldbergovu cenu. Tedy cenu, kterou etablovaná americká nadace od roku 1999 udílí slibným začínajícím spisovatelům za díla zpracovávající židovská témata. V New Yorku žijící absolvent filosofie a novinář na volné noze (přispívá jak do levicově orientovaného respektovaného britského deníku Guardian, tak do mnoha alternativněji laděných tiskovin) se rázem ocitl na výsluní zájmu a totéž samozřejmě platí i o jeho ambiciózní a odvážné prvotině.

EXPERIMENT S EUGENIKOU

Leč začněme popořádku, a to vysvětlením, co v poněkud nezvyklém názvu boxera s broukem spojuje. Oba se ocitnou ve 30. letech 20. století v londýnské laboratoři fiktivního Phillipa Erskina, frustrovaného homosexuála a pseudovědce, jehož zájmy jsou eugenika a hmyz a jehož pohnutky k experimentům jsou ryze fašistické: nadějný židovský boxer nevelkého vzrůstu, alkoholik se sadistickými sklony a s devíti prsty na nohou je pro něj absurdně předobrazem nadčlověka a šlechtění brouci s hákovým křížem na krovkách mají sloužit jako ideální dárek Hitlerovi. Na první pohled tedy postmoderní román volně si pohrávající s historickou skutečností, jímž se okrajově mihne též nechvalně proslulý Oswald Mosley. Román zesměšňující britský předválečný fašismus a podle autora volně inspirovaný dvěma články z Wikipedie: o slovinštině jeskynním broukovi pojmenovaném po Hitlerovi, který je vysoce ceněn především mezi vyznavači Říše, a o australském boxerovi z 19. století jménem Jim Hall. Román idejí, který si kromě fašismu a eugeniky na mušku bere namátkou umělé jazyky či umělá města typu Brasília, jaká pak Erskine začne budovat i v poválečné Anglii.

Druhá (nejen časová) rovina *Boxera, brouka* nás zavádí do současného kuriózního světa sběratelů nacistických memorabiil – podobně jako i nedávno do češtiny přeložený román Američana Dona DeLilla *Prašivý pes*. Vypravěč přezdívaný Rybina, samotář na webu trpící vzácnou genetikou vadou, kterého vzrušuje pocit, že dělá něco odpudivého, náhodou při práci pro

mnohem movitějšího podivína narazí na dopis adresovaný Erskinovi a psaný samotným vůdcem, a spolu s ním i na první mrtvolu. Proti své vůli se tak stane detektivem pátrajícím ani ne tak po vrahách, jako spíš po oně dávné hitlerovsko-erskinovské záhadě. Detektivem oproti konvencím fyzicky nepřitažlivým a úzkostlivým (genetický defekt má podle autora proto, že okolo defektů se točí celá kniha, a jeho postižení má zároveň fungovat jako metafora pro alespoň část pubertálních zkušeností),

ale odměněným až hollywoodsky šťastným koncem. K už tak nevázanému románu idejí tedy rázem přistupují prvky a postupy takzvané pokleslých žánrů: třeba opravdový zlosyn, jakého známe ze špiónážních a konspiračně laděných thrillerů.

STARÁ DOBRÁ ANGLIE

I z tohoto stručného nástinu je asi zřejmé, že román na všechny strany přetéká divokými nápady. Nejsevěněji působí jeho prostřední část, mistrná parodie na klasické detektivky Agathy Christie řešící záhadné vraždy na venkovských sídlech, ale i na vážné anglické romány odehrávající se tamtéž jako Ishigurův *Soumrak dne* nebo McEwanovo *Pokání*. (Oba u nás známe i ze skvělých filmových zpracování.) I v Beamanově Claramoru, erskinovském sídle plném prazvláštních vynálezů, k němuž logicky patří též nezbytné atributy daného prostředí jako jezírko nebo příjezdová cesta, vedou příslušníci aristokratických rodů hovory o rase, paradoxně se ovšem nedokážou shodnout ani na tom, zda jsou Židé nadutí finančníci, nebo socialisté (eventuálně bezduší intelektuálové či sexem posedlí prostopášníci). Nechybí

věrný sloužící, tentokrát vůči fyzické bolesti odolný majordomus, ani dívka – či přímo fracek – s rozjitřenou erotickou fantazií. A vůbec se zdá, že nejelegantněji dokáže autor shodit právě takzvanou starou dobrou Anglii – od chlapeckých internátních škol, v nichž se nebezpečí masturbace potíralo společnými ložnicemi, sprchami a toaletami, po Britské muzeum.

Podle ostrovních recenzentů je *Boxer, brouk* patrně nejvíc politicky nekorektní kniha desetiletí a faktem je, že šlehá po všech a po všem v dosahu, přičemž nešetří originálními přirovnáními: kupříkladu schopnosti jistého luxusního nočního vrátného se poměřují tím, že dokáže sehnat prostitutku, která vypadá jako Ludmila Putinová. Ocenit je třeba i autorovy vytříbené vyjadřovací schopnosti – třeba v lakonickém konstatování, že „za stav dcer a manželek si britská šlechta může jen a jen sama – vina padá jen a jen na ni, cizince a svobodný tisk“. Místy by však neškodilo ubrat: zbytečná je namátkou jak celá epizoda v New Yorku, tak hned několik okrajových postav trpících různými postiženími a úchytkami.

NEŠOKUJE, ALE VYCHOVÁVÁ

Přes všechny drobné výtky lze konstatovat, že Goldbergova nadace se rozhodla moudře. Román *Boxer, brouk* sice rozhodně není šokující, jak tvrdí některé povrchnější kritiky: v líčení úchylek se přímo vyžívala třeba gotická literatura, v dnešní násilím přesycené mediální době projde úplně všechno, a konečně Židy po holocaustu už neuctivě vykreslila hezká řádka spisovatelů jako Philip Roth či u nás méně známí izraelští autoři. Rozhodně není intelektuálně pronikavý, jak by očekávali asi především starší čtenáři (což ostatně nebylo Beamanovým záměrem). Na pozadí všech v něm navršených bizarností však až paradoxně skvěle vynikne zvrácenost jakýchkoli rasových teorií, což jako poselství určitě není málo. Navíc je psán živým, energicky chytlavým a hovorovým jazykem, který má (spolu se zápletkou, v níž se chytře stupňuje dějové napětí) nepochybně šanci – připočteme ještě otevřenost autora, který se v rozhovorech bez rozpaků přiznává např. k závislosti na webu nebo k ranním kocovinám – přilákat k četbě hlavně mládež. Když se o knize příznivě vyjádřil samotný britský ministr školství, dobře věděl, co dělá.

HANA ULMANOVÁ

(*Ned Beaman: Boxer, brouk. Přeložili David Záleský a Markéta Záleská. Euromedia Group-Odeon, 240 stran, dop. cena 259 Kč.*)

Kalendárium

V **dubnu 1927**, tedy právě před **85 lety**, navštívil československý prezident T. G. Masaryk – jako první hlava státu po první světové válce – Palestinu. Cestoval sice neoficiálně a pod románovým jménem T. G. Marsden, avšak v nijak přísném inkognitu. Palestina byla poslední zastávkou jeho dvouměsíčního putování po evropských, severoafrických a blízkovýchodních zemích. Důvodů, které ho přiměly ve vysokém věku (77 let) podniknout takovou štrapáci, bylo podle historiků několik. Jeden z nich je překvapivý z pohledu dnešního politologa: koncem května měla proběhnout v Praze volba prezidenta a TGM chtěl odlehčit napětí. Další důvody nejsou nečekané: touha navštívit Svatou zemi, místo biblických dějů, Masarykův celoživotní zájem o židovskou problematiku a sympatie k myšlenkám sionismu.

Pro židovskou národní ideu měl TGM pochopení od počátku, občas je vyslovil i veřejně a vyvolal tak rozladění mezi zastánci české židovské asimilace. V sionismu vítal možnost mravního obrození Židů, o němž byl přesvědčen, že ho potřebují neméně než Češi. Jako prezident sehrál důležitou roli v zápase sionistů o uznání židovské národnosti v ČSR; byl toho mínění, že Čechoslováci nemohou upírat jiným to, co žádají sami pro sebe. Nelze však pominout ani politické motivy: uznání židovského národa oslabilo volební sílu německé a maďarské menšiny v ČSR.

Vstřícnost mladé republiky k židovským národním představám a potřebám, napomohla československým sionistům k dobrému postavení ve Světové sionistické organizaci a ČSR, zvláště její východnější část, se stala jedním ze středisek evropského sionismu. Potvrzovalo to i množství důležitých akcí, které se tu mezi dvěma světovými válkami uskutečnily, mj. tři vrcholné sionistické kongresy – 12. a 13. v letech 1921 a 1923 v Karlových Varech a 18. v roce 1933 v Praze –, dva světové kongresy sportovních klubů Makabi a další setkání. S jistou licencí se dá říci, že odlesk Masarykových sympatií k myšlenkám sionismu byl znát ještě v pozadí postojů Československa k židovské problematice po katastrofě šoa:

(ostatně jejich garantem byl Jan Masaryk v roli ministra zahraničí). Fakt vojenské pomoci čerstvě zrozenému Státu Izrael je obecně znám, málo se však ví, že Československo hrálo velkou roli v hnutí, které vešlo do dějin pod názvem Bricha. Hnutí, organizované sionistickými organizacemi a Haganou, pomáhalo statisícům bepřizorných židovských běženců, kteří bloudivi Evropou, k ilegální emigraci do Palestiny. Československo se tehdy stalo tranzitní zemí pro běžence z Rumunska, Sovětského svazu a hlavně z Polska (po pogromu v Kielcích v roce 1946), kteří se snažili dostat do Erec Jisrael přes přístavy ve Francii a Itálii aj.

T. G. Masaryk v úspěch osídlení Erec Jisrael dlouho příliš nevěřil, svůj názor však za návštěvy Palestiny poopravil.

T. G. M. a ředitel univerzitní knihovny v Jeruzalémě, pražský rodák S. H. Bergmann v Palestině r. 1927.

Procestoval celou zemi, navštívil všechna důležitá místa pro křesťany i židy (český antisemitický tisk ho ovšem obvinil, že křesťanské památky pomínul), zajímal se o sociální problémy, o školství a ideu kibuců; pochyby však vyslovil o vyhlídkách soužití Arabů a Židů. Na jeho návštěvu budoucí Izraelci nezapomněli. V roce 1930 k prezidentovým narozeninám (7. 3.) založili les, který do-

dnes nese jeho jméno (během roku čítal už 13 000 stromů), v roce 1940 byl založen kibuc Kfar Masaryk (existuje dodnes) a také řada ulic a náměstí v Izraeli nese jméno prvního československého prezidenta.

Mezi československými sionisty byli významní novináři, filosofové, spisovatelé a politici: Felix Weltsch, Samuel Hugo Bergmann, Max Brod, Viktor Fischl, Robert Weltsch, Hans Kohn, Leo Herrmann, Angelo Goldstein, Ludwig Singer aj., dnes však asi nejznámější osobností z tohoto okruhu je u nás malíř, poutník po Evropě a pražských kavárnách **ROBERT GUTTMANN**. Narodil se 20. dubna 1880 v Sušici. Ze všech svých nadání si zvolil malířství (uznání se dílu dostalo až dlouho po druhé světové válce) a jeho život už od 17 let určila sionistická idea, které „nejstarší sionista pražský“ věnoval všechnu svou excentrickou energii: navštívil pěšky např. všechny sionistické kongresy. Zemřel hladu v lodžském ghettu před **70 lety, 12. 3. 1942**.

(tp)

TŘETÍ KNIHA KRÁLOVSKÁ

(dokončení ze str. 7)

V první části se seznamujeme s chlapcem jménem Šlomam a sledujeme ho od dětství do rané dospělosti. Šlomam postupně zjišťuje, že nic není takové, jak mu odmalíčka tvrdili lidé, kteří ho vychovali. Nakonec, zmítán mučivými nezodpovězenými otázkami ohledně svých rodičů a původu, odejde z rodného domu, toulá se krajem s bandou lapků a posléze se rozhodne stát se členem královské armády.

Druhou část vypráví Míkal, dcera Saulova, první manželka krále Davida. Míkal, nyní už stará opuštěná žena, po mnoho let předstírá šilenství, aby zmátla všechny kolem sebe a odvedla od sebe pozornost, a především aby skryla skutečnost, že je spolčena s Hadadem Edómským a spolu plánují obnovit panování Saulovy dynastie. Zároveň koná jinou podvratnou činnost: pomocí svých nastrčených písařů vsouvá do knihy letopisů Judského království různé nepochopitelné věty, „aby si ani budoucí pokolení nebyla jistá“. Například tu o mládenci jménem Elchánan, syn Jaareho, z Betléma, který zabil pelištejského Goliáše vratidlem (2 Sam 21,19). Ve třetí části sledujeme Šlomamův vnitřní boj, jeho pochyby, vytrvalé zdráhání ujmout se královského úřadu a nakonec triumfální přijetí odpovědnosti za pokračování Saulovy dynastie.

Autorka ve svém románu klade důraz na moc psaného slova. Ústy svých postav nepřestává zdůrazňovat, že příběhy jsou mnohem účinnější zbraní než meče. Meče totiž mohou zabít jen ty, kdo stojí proti nim, zatímco příběhy určují, kdo přežije a kdo zemře, pro budoucí pokolení.

Zápletka se zpočátku rozvíjí snad až příliš pozvolna, postupně však nabírá čím dál dramatičtější spád. Postavy jsou psychologicky přesvědčivé a síla jejich prožitků i propracovaná výstavba příběhu udržují čtenáře v napětí. Veškeré dění vnímáme Šlomamovým očima, spolu s ním se nám několikrát zcela změní perspektiva a s úžasem shledáme, že všechno je zase úplně jinak, než se doposud jevílo. Autorce se daří udržet čtenáře v napjatém očekávání doslova až do poslední věty románu. Kombinace milostné romance, biblických příběhů a mistrovského vypravěčského umění činí knihu atraktivní jak pro čtenáře znalé biblického textu, tak i pro ty, kteří mají rádi velké příběhy. Oběma skupinám přináší čtenářský požitek i podnět k zamyšlení. Kniha je navíc vybavena rejstříkem biblických odkazů na biblické verše vpletené do textu, takže zájemci si mohou příslušná místa dohledat. **ŠÁRKA DOLEŽALOVÁ**

IZRAEL: Právo na preventivní úder

Má Izrael právo zaútočit na Írán, cítí-li se ohrožen jeho jaderným programem a řečmi o vymazání z mapy? Ta otázka se probírá všude ve světě. V Evropě se šíří názor, že nemá – už proto, že Izrael vyvinul vlastní jaderné zbraně a navíc nepodepsal smlouvu o jejich nešíření. Oficiální Amerika se morálnímu rozměru té otázky vyhýbá, ale o to víc ji zajímá praxe.

Kdyby Amerika tu morální otázku položila, sama by si naběhla na vidle. Každý by se mohl ptát: A měl Washington morální právo zaútočit na Írán, pokud se cítil ohrožen Saddámovým programem vývoje zakázaných zbraní? Navíc se po invazi v roce 2003 ukázalo, že ten důvod byl nafouklý – na rozdíl od jaderného programu Íránu, jehož zbrojní charakter loni přiznala i Mezinárodní agentura pro atomovou energii.

Suma sumárum: Amerika se neptá na morální právo Izraele na preventivní útok, ale ptá se, co by ten útok udělal se Středním východem, světem i americko-izraelským spolenectvím. Izrael se zase ptá, zda může na spolenectví Ameriky plně spoléhat. Chce vědět, zda je pro ni jaderná cesta Íránu nepřekročitelnou „červenou čarou“, pro jejíž odvrácení by nasadila i armádu. V takové atmosféře přijel 5. března za prezidentem Obamou premiér Netanjahu. Když spolu oba lídři mluvili, definitivní závěr nepadl. Obama ujistil o solidaritě s Izraelem a o tom, že možnost amerického útoku na Írán je třeba brát vážně: „Neblufuji,“ řekl tvrdě. Ale jak už to bývá, názornější interpretaci najdeme v médiích.

KDE JE ČERVENÁ ČARA

Může Izrael důvěřovat Americe, pokud jde o Írán? Tak zní titul článku, který do časopisu *The New Republic* napsal Jossi Klein Halevi. Celou věc staví jako otázku důvěry. Obama vyzývá Izrael, aby důvěřoval v odhodlání Ameriky zastavit Írán. Naproti tomu Netanjahu myslí spíše na květen 1967.

Květen 1967, tedy situace před šestidenní válkou, je pro pochopení dnešních emocí důležitý. Svět si tu válku pamatuje jako vojenský triumf Izraele. Ale sám Izrael si připomíná spíše to, co jí předcházelo. Když se armády Egypta a Sýrie soustředily na izraelské hranici a Egypt zablokoval

pro izraelské loď Tiranskou úžinu, premiér Eškol vyslal do Washingtonu ministra zahraničí Ebana, aby prezidentovi Johnsonovi připomněl jeden závazek: Amerika v roce 1957 – když chtěla po tehdejší válce přimět Izrael ke stažení ze Sinaje – slíbila, že bude-li Izrael ohrožen ze strany Egypta (třeba blokadou Tiranské úžiny), tak sama proti Egyptu vojensky zasáhne. Kdyby tedy v květnu 1967 americký prezident jasně prohlásil, že Amerika vynutí otevření námořní cesty v Tiranské úžině i za cenu války, mohl odvrátit preventivní izraelský útok. Ale nestalo se. Ačkoli byl Johnson proizraelský, ministr Eban od něj

Izrael potřebuje jasné slovo... Premiér Netanjahu a prezident Obama. Foto archiv.

takové prohlášení nezískal. Amerika byla až po krk ve vietnamské válce, tudíž nechtěla jinou válku podpořit, natož ji sama iniciovat.

Co z toho plyne pro dnešek? Určitě ne přímé paralely. V roce 1967 stál Izrael proti arabským armádám zcela sám. Teď se Írán obává hodně zemí včetně arabských. V roce 1967 izraelský preventivní útok zahájil válku omezenou lokálně. Útok na Írán by rozjel něco, co by lokální válku překročilo a vyvolalo neodhadnutelné důsledky – i možné íránské útoky na americké civilní cíle, což by Ameriku do války zatáhlo.

Jenže i když nejde o úplné paralely, jedna zásadní věc zůstává: I kdyby byl Barack Obama tak proizraelský prezident, jak se říká, Johnsonův precedens nabádá k opatrnosti. Stejně jako on, i Obama vede národ, který nechce zabřednout do dalšího vojenského dobrodružství, zvláště na Středním východě.

Izrael, píše Halevi, potřebuje od Obamy veřejnou, jednoznačnou výstrahu Íránu, že selžou-li sankce, Amerika použije svou

vojenskou sílu. Izrael potřebuje jasné slovo, že pro Washington je jaderný Írán stejnou „červenou čarou“, jakou by pro něj byla íránská blokáda Hormuzského průlivu v Perském zálivu (a tím i třetiny světového obchodu s ropou). Bylo takovou výstrahou Obamovo „Neblufuji“? To není jasné.

AŽ TO BUDE HOTOVÉ

Na blogu *Times of Israel* to vysvětluje Lenny Ben David, někdejší autor projevů izraelských i amerických politických lídrů. Problém vidí ve zdánlivém detailu. Prezident Obama slíbil, že „zabrání Íránu v dosažení jaderné zbraně“. Když den před přijetím Benjaminu Netanjahuho ho-vořil k vlivnému Americko-izraelskému

výboru pro veřejné záležitosti (AIPAC), užil výraz „jaderná zbraň“ desetkrát. A Ben David se ptá: Co to znamená? Byla to jen rétorická figura? Nebo je to politické rozhodnutí vázat americkou sílu jen na případ definitivního aktu „získání jaderné zbraně“?

Výraz „získat jadernou zbraň“ zní podle Ben Davida až příliš definitivně. Kdy lze jadernou zbraň pokládat za získanou? Třeba až ve chvíli, kdy už je hotovo – když střely s jadernými hlavicemi na transportérech, řízených

íránskými revolučními gardisty, vyrukují na vojenskou přehlídku.

Jenže mezi současným stavem a zmíněnou definitivou je dost mezistupňů, které Írán naplňuje jeden po druhém: vyvíjí rakety dlouhého doletu i přesné systémy navádění, získává legovací příměsi pro jejich výrobu, ladí počítačové programy pro detonátory, vyvíjí jaderné roznětky a samozřejmě obohacuje uran na zbraňovou úroveň. (Mimočodem, právě na to loni upozornila Mezinárodní agentura pro atomovou energii, organizace OSN, kterou nelze podezírat z nějaké proizraelské zaujatosti.)

Zůstává tedy nezodpovězená otázka. Proč Obama varuje Írán před „získáním jaderné zbraně“, ale nikdy nevaroval před „jaderným Íránem“, „íránskou jadernou kapacitou“ či „íránským programem obohacování uranu“? A tady se oblohou vracíme k důvěře. Jak píše Jossi Klein Halevi: „V lepších časech by dva spojenci takové věci vyřešili. Ale za absence vzájemné důvěry z toho vzniká konfliktní vnímání zájmů.“

ZBYNĚK PETRÁČEK

JARNÍ NOČNÍ ZVYKY ...a další události /Vybráno z českého tisku/

V relaci ČT 2 „Evropa dnes“ (6. 3.) srovnávají obyvatelé Berlína a Tel Avivu život v obou městech. „Tel Aviv je pro zbytek země totéž co Berlín pro zbytek Německa. Lidé se chtějí bavit a žít v iluzi, že smrt neexistuje,“ říká mj. mladý německý autor dokumentárního filmu *Příběh dvou měst*. ■ Pod titulkem „Paní Agnieszko, nic se nestalo“ vzkazují Lidové noviny (3. 3.) slavné polské režisérce A. Hollandové, ať si nic nedělá z faktu, že další z jejích filmů na téma šoa (*V temnotách*) byl sice nominován na Oscara, ale neuspěl. A. Hollandová, která studovala na přelomu 60. a 70. let na pražské FAMU, připravuje natáčení TV seriálu *Hořící keř* o Janu Palachovi. ■ ČT 1 (3. 3.) připomněla výročí okolností stavby pražského TV vysílače, při které se r. 1985 barbarsky devastovaly ostatky Židů pochovaných na žižkovském hřbitově z roku 1680. ■ Pod dramatickým titulkem „Dravý duch ve spárech stáří“ se rozepsaly Hospodářské noviny (2. 3.) o životě a díle „Lewise Alana Reeda, který otevřel oči a uši 2. března 1942 ve velmi poklidné brooklynské čtvrti NY v židovské středostavovské rodině“. ■ Média (např. LN, 1. 3., či Právo, 28. 2.) zaznamenala kontroverzní situaci: proti plánu, aby v pražských Holešovicích, na místě, kde nacisté shromažďovali Židy k transportům, stálo nákupní centrum, protestovalo několik desítek lidí ozdobených žlutými Davidovými hvězdami. Chtěli připomenout, že na pozemku měl podle smlouvy vyrůst památník holokaustu. Podle nich s tím developer vůbec nepočítá. ■ „Nedokážeme pochopit, proč zemřelo tolik nevinných lidí,“ řekla Plzeňskému deníku (1. 3.) čtrnáctiletá studentka Veronika z Masarykova gymnázia v Plzni; její škola si připomněla 70. výročí „odsunu židovského obyvatelstva z Plzně“ mj. výstavou upomínající na deník Anne Frankové a deník plzeňské dívky s podobným osudem. „Fascinuje mě její pohled na všechny ty události,“ říká studentka A. Matusevych (18 let). „Byla mladá, téměř neovlivněná názory zvenčí – je to tedy vyprávění nevinné oběti, přímý pohled na věc, navíc i popis všech jejích pocitů. Taková subjektivně napsaná a zároveň objektivní zpráva.“ ■ S inovací přišli američtí mormoni: udílejí křest posmrtně podle svého uvážení; pokřtili údajně i Anne Frankovou. „Oběti holokaustu přišly o život kvůli tomu, že to byli Židé. A teď jim mormonská církev jejich židovství bere,“ protestuje ředitel Ligy proti hanobení. „Je to jako zabít je podruhé.“ (Mladá fronta DNES, 25. 2.) ■ Blanenský deník (14. 3.) zaznamenal, že „lidé rozsvítí

svíčky za Židy z Boskovicka“. ■ Pod titulkem „O jarních nočních zvycích našich předků“ informuje krátce Jičínský deník (14. 3.), že budou Velikonoce, Pesach a jaro. O nočních zvycích však bohužel ani slovo. ■ Pod historickým titulkem „Nyní je tedy Prostějov Judenrein“ přináší Prostějovský deník na pokračování (např. 7. 3.) vzpomínky jedné z mála přeživších prostějovských Židovek, Maud Beerové, která žije v Tel Avivu. ■ Pod titulkem „Pan Mundstock. One man show z protektorátu“ píše MfD (27. 2.) o divadelní adaptaci druhdy evropsky slavného románu Ladislava Fuchse (1963), s níž přišlo plzeňské divadlo Alfa. V hlavní roli a režie J. Achab Haidler. ■ U příležitosti českého vydání deníku Dagmar Hilarové (roz. Berzettiové, 1928–1996) z terezínského ghetta (*Nemám žádné jméno*, Praha 2012) připomínají LN (29. 2.), že si autorství působivého a v Evropě oceňovaného textu (vyšel německy a holandsky) přivlastnila holandská spisovatelka Miep Diekmannová, která české autorce, zavržené v komunistické kleci, pomohla k vydání za hranicemi. ■ Všechna média (např. ČT 24, 19. 3.) zaznamenala vraždu tří malých dětí a učitele u židovské školy ve francouzském Toulouse. Vrah (24), který se přihlásil k teroristům al-Káidy, během vyjednávání prohlásil, že ničeho nelituje; při přestřelce s policií byl zabit. ■ „Bráška měl přijet za mnou. Už nikdy jsem ho neviděl,“ řekl mj. Hradeckému deníku (16. 3.) Tomáš Graumann, kdysi dítě č. 652 ze záchranného vlaku Nicholase Wintona. Bratr byl nemocný, a tak měl jet až dalším vlakem 2. září 1939. Nikdy nevyjel. T. Graumann žil osm let jako misionář na Filipínách, na stáří se vrátil do Čech. ■ Pod titulkem „Druhý život Osvětimi“ přinesl obsáhlou reportáž z místa koncentračního tábora týdeník Respekt (19. 3.). ■ Reportáž o „posledním Židovi v Afghánistánu“ publikoval týdeník Týden (12. 3.). „Hodně pije a je velmi netrpělivý,“ řekl o něm redaktorovi soused. ■ Dosud nepublikovaný rozhovor dr. M. Mališové s Arnoštem Lustigem přinesly Literární noviny („Tak pravil Arnošt Lustig“, 23. 2.). Přináší mj. zajímavý názor spisovatele na bratry Mašínovy: „Osobně bych je neodsuzoval. Radši bych nezabíjel. Ale byl jsem v jejich kůži? Byli jste vy?“ ■ Podle MfD (1. 3.) chce režisér Hřebejk natočit film o vile Tugendhat podle románu Brita Simona Mawera *Skleněný pokoj*, ale „rodina protestuje“. ■ Klatovský deník (15. 3.) už titulkem oznamuje, že „za Černínů měli Židé ve Švihově mnoho výhod“. (tp)

TRAGIKA A SLOŽITOST OSUDU

(dokončení ze str. 10)

lišení nepoužívá a termíny symbióza a asimilace jsou pro něho v podstatě záměnné. Zde by mne zajímalo, jak sám Eisner takto široce definovanou symbiózu, jakkoli přirozenou, vlastně hodnotil. Jisté je, že Eisnerova metafora ghetta i symbiózy má svůj společný základ: člověka určuje jeho příslušnost k určitému národu/lidu („Volkszugehörigkeit“), daná biologicky, ale i sociálně (později v marxistickém pojetí třídně). Escher tím vysvětluje překvapivou kontinuitu a úspěch Eisnerova výkladu Kafky od třicátých až do padesátých a šedesátých let – po válce jak v západní, tak i ve východní komunistické Evropě. Escherova studie je tak dalším důkazem Eisnerovy rozpolcenosti v názorech na mezilidské vztahy. Jisté u něho převažovala touha po harmonii. Tu však podkopávalo jeho přesvědčení o síle biologických a sociálních vazeb, které hrály centrální roli v soudobých nacionalistických a pozdějších komunistických výkladech dějin a literatury.

ZPROSTŘEDKOVATEL

Z uvedeného je zřejmé, že sborník o Eisnerovi je významným příspěvkem k pochopení fenoménu pražské česko-německo-židovské literatury. Eisner byl významným zprostředkovatelem mezi českou a německou kulturou, zároveň byl sám významně ovlivněn soudobými nacionalistickými a rasovými teoriemi. V jeho díle a interpretacích se tak odráží i jeho osobní příběh. Tragika a složitost Eisnerova osudu vystoupí do popředí po přečtení studie Daniela Řeháka, který dokumentuje Eisnerovu zkušenost za druhé světové války, kdy sepsal většinu ze svých knih. Eisner psal pod jiným jménem, ve strachu z deportace do pracovního nebo koncentračního tábora a pod neustálým tlakem, protože psaním získával peníze na obživu pro sebe a svoji německou manželku z evangelické rodiny. Dílo mu mohlo vyjít díky statečnosti poměrně širokého okruhu jeho českých přátel, především nakladatele Jaroslava Podroužka. Část rukopisů, které Eisner pro jistotu uschoval v bytě svých německých křesťanských přátel, byla zničena během plundrování revolučních gard na konci války.

Napsáno pro časopis Bohemia a Roš Chodeš (redakčně kráceno).

KATEŘINA ČAPKOVÁ

(Ines Koeltzsch, Michaela Kuklová, Michael Wögerbauer /Hgg./, *Übersetzer zwischen den Kulturen. Der Prager Publizist Paul/Pavel Eisner*, Böhlau Verlag, Köln – Weimar – Wien 2011.)

ŽIDOVSKÁ OBEC V PRAZE

(Maiselova 18)

Káva o čtvrté

■ V pondělí **23. dubna** v 15.00 je hostem „Kávy“ podnikatel **Andrej Babiš**, majitel agrochemického holdingu Agrofert a zakladatel občanské iniciativy ANO 2011. Připravil a moderuje: Honza Neubauer.

Podvečer Yvonne Přenosilové

■ Ve středu **25. dubna** v 15 hodin přijde mezi nás zpěvačka a herečka **Petra Janů**.

POLSKÁ SEZONA V ŽIDOVSKÉM MUZEU

■ *Polská sezona* v Židovském muzeu navazuje na dlouholetou spolupráci ŽMP a Polského institutu v Praze. V letošním roce bychom chtěli společně představit téma tisícileté přítomnosti židovské komunity na území Polska i to, jak je v současnosti židovská kultura v zemi přijímána. Projekt zahrnuje besedy s předními odborníky (historiky, novináři) z Polska a Česka, hudební vystoupení předních polských skupin navazujících na židovské hudební tradice a projekce nejnovějších děl polské kinematografie zaměřených na problematiku polsko-židovských vztahů ve 20. století.

Program na duben a květen

■ V úterý **24. 4.** v 19.30 vystoupí ve Španělské synagoze jedna z nejzajímavějších kapel, které se inspirují židovskou hudební tradicí ve střední Evropě, skupina **Cukunft** (název znamená v jidiš budoucnost). Kapela hraje už téměř deset let, během nichž se dostala na jedno z čelních míst v řadě skvělých hudebníků na polské klezmer-jazzové scéně. (Předprodej vstupenek v síti Ticketstream, v pokladnách paláce Akropolis a Španělské synagogy.)

■ Dne **25. 4.** v 18.00 se v auditoriu Oddělení pro vzdělávání a kulturu ŽMP (Maiselova 15, Praha 1) uskuteční prezentace právě vznikajícího Muzea dějin polských Židů.

■ Dne **2. 5.** od 18.30 bude na téže místě promítán snímek **Po-lin. Strípky paměti** (2008), unikátní celovečerní dokument představující ztracený svět haličských štetlů.

ODDĚLENÍ PRO VZDĚLÁVÁNÍ A KULTURU ŽM V PRAZE

(Maiselova 15, Praha 1, 3. patro)

■ Není-li uvedeno jinak, začínají programy v 18.00 a vstupné na ně činí 30 Kč.

■ 3. 4.: **Židé v chorvatské literatuře**. Představení antologie *Zázrak na ostrově* (Emona, 2011), která prostřednictvím čtyřiceti textů chorvatských židovských i nežidovských autorů dává nahlédnout do nejrozmanitějších forem zpracování židovské tematiky v chorvatské literatuře. Knihu uvede a přednáškou doprovodí její překladatel Josef Kodet. Kniha bude na místě k prodeji.

KULTURNÍ POŘADY

G. Kars: *Papoušek*, 1907, Galerie Zlatá husa.

■ 10. 4.: **Stvořitelé a spasitelé**. Literární večer věnovaný stejnojmenné knize australské autorky Geraldiny Brooksové (Plus, 2008), která zachycuje příběh slavné *Sarajevské hagady*. Večer se koná ve spolupráci se sdružením Lastavica založeným emigranty z bývalé Jugoslávie a za přítomnosti překladatelky knihy Heleny Zahradníkové. Kniha bude na místě k prodeji.

■ 11. 4.: **Hagada šel-Pesach**. Čtení o východu dětí Izraele z egyptského otroctví s vrchním zemským a pražským rabínem Karolem Efraimem Sidonem.

■ 15. 4. ve 14.00: Nedělní program pro děti a jejich rodiče **Lvíček Arje slaví Pesach**. Víte, čím se tento svátek liší od ostatních svátků? Proč se jedí macesy a hořká zelenina? Přijďte spolu se lvíčkem Arjem oslavit Pesach, dozvědět se více o východu Izraele z Egypta a ochutnat pesachové dobroty. Prohlídka: Klausová synagoga. Jednotné vstupné 50 Kč.

■ 16. 4.: **Brno židovské**. Vernisáž výstavy, ve které její autor Jaroslav Klenovský zachytil 800 let existence Židů v metropoli Moravy na téměř dvou stovkách fotografií, dokumentů a plánek doprovázených textem. Vernisáž proběhne za přítomnosti autora a zahájí ji předseda Židovské obce Brno Pavel Fried. Vstup volný

■ 18. 4.: **Svátky v islámu**. Přednáška Jana Neubauera.

■ 19. 4.: **Z Prahy do Prahy přes Terezín, Osvětím a Leningrad**. K několika málo přeživším z terezínského dětského domova L410 patří Evelina Merová (roz. Landová), jedno z děvčat legendárního pokoje 28. Nad svým osudem se autorka zamyslí

v rozhovoru s Petrem Brodem. Uvedená kniha bude na místě k prodeji.

■ 23. 4.: **Ma'ase merkava** – starověká židovská mystika. Přednáška Heleny Böniškové, autorky nově vydané knihy (P3K, 2012), která se zabývá tzv. mystikou merkavy. Kniha bude na místě k prodeji.

■ 24. 4.: **Libanon – země cedrů**. Cestovatelská přednáška Jana Neubauera, v níž se podíváte do Bejrútu, navštívíte památky starověkých měst Byblos, Tripolis nebo Baalbek, ale řeč bude i o izraelsko-libanonských válkách a *Valčíku s Baširem*. Vstupné 50 Kč.

■ 25. 4.: **Virtuální štetl**. Prezentace stejnojmenného internetového projektu spojená s besedou na téma dějin židovské diaspory v Polsku a střední Evropě od 10. do 19. století za účasti zástupců Muzea dějin polských Židů.

■ 30. 4.: **Judaismus očima židovských velíkáňů: Izák Luria**. Přednáška Štěpána Lysého z Univerzity Pardubice. K přednášce budou na místě k dispozici studijní materiály. Tento cyklus vznikl s laskavou podporou NFOH.

ODDĚLENÍ PRO VZDĚLÁVÁNÍ A KULTURU ŽMP V BRNĚ

(tř. Kpt. Jaroše 3, Brno)

■ Není-li uvedeno jinak, začínají programy v 18.00 a vstupné na ně činí 30 Kč.

■ 3. 4. v 17.00: **Nezapomenu** – zahájení výstavy obrazů Jany Dubové za přítomnosti autorky. Díla vznikala od roku 2004 k uctění památky nejen autorčiny vyvražděné rodiny a přátel, ale všech obětí holokaustu. Vstup volný.

■ 10. 4.: **Popírání a relativizace holokaustu v českém prostředí** – taktika, trendy, adekvátní reakce – přednáška Mgr. Zbyňka Taranta z katedry antropologických a historických věd FF Západočeské univerzity v Plzni. Pořádáno ve spolupráci s Židovskou obcí Brno.

■ 15. 4. v 10.30: **Deset příkázání neboli Desatero** – dílna pro rodiče s dětmi od 5 let. Zveme vás na dílnu, kde si příběh o předání zákona připomeneme, vysvětlíme si, co jednotlivá příkázání znamenají, a také si je zkusíme znázornit netradičním způsobem. Vstupné 30 Kč.

■ 19. 4.: **Brněnská židovská obec v proměnách času** – přednáška Mgr. Ivo Mrkvánka.

■ 24. 4.: **Židovské zvyky a tradice v terezínském ghettu** – přednáška Mgr. Marty Malé, Th.D. Vedle dostupné literatury autorka využívá i dochované dokumenty a svědecké výpovědi pamětníků.

■ 26. 4. v 18.00: „*Jedna – kdo to ví?*“ – matematický rozbor jedné pesachové písně. Přednáška brněnského rabína Šlomo Kučery v rámci cyklu *(Ne)tušené souvislosti*. Vstupné 30 Kč.

PESACH 5772

■ ŽOP: První pesachový seder proběhne v pátek **6. dubna** od 20.30 ve velkém sále Židovské radnice (seder povede rabín Efrajim Sidon). Druhý pesachový seder se koná v sobotu **7. dubna** od 20.45 (seder povede rabín David Peter). Lístky na seder jsou v prodeji v pokladně ŽOP (2. patro). Ceny pro členy ŽOP: 270 Kč dospělý/140 Kč dítě; pro nečleny 300 Kč/155 Kč; víno k jídlu 120 Kč. Víno, macesy a macesovou moučku dostanete ve Vysoké synagoze. Bližší informace vám sdělí p. Walterová, tel. 224 800 806.

PESACH BEJT PRAHA

■ Druhý pesachový večer pořádá také Bejt Praha. Koná se **7. dubna** od 19.00 v sále ve třetím poschodí Židovské radnice. Rezervace zasílejte na: bejtpesah@gmail.com.

LAUDEROVY ŠKOLY V PRAZE

■ Všechny části zkoušky do primy osmiletého gymnázia (z 5. tříd) a 1. ročníku čtyřletého gymnázia (z 9. tříd) se uskuteční dne **24. 4.** (1. termín 1. kola) a **27. 4.** (2. termín 1. kola). Bližší info na www.lauder.cz.
 ■ Lauderovy školy, volnočasový klub Mozaika a Centrum současného umění DOX srdečně zvou na slavnostní ukončení výstavy *Prolínání*. Svě obrazy představí žáci a žákyně 4. třídy Lauderových škol. Koná se **2. dubna** v 17.30 v kavárně DOXu.

LETNÍ AKCE PRO DĚTI

Sociální odd. ŽOP spolu s ČUŽM pořádá:
 ■ 1/ Červencový příměstský tábor. Termín konání: 9.–13. 7., pondělí–pátek 8–17 hodin. Program: turistika, výlety, koupání, sportovní hry a zajímavé výtvarné činnosti v Praze a okolí. Cena: 1000 Kč (v ceně svačina, jízdné, vstupné, zajištění pití), věk dětí 6–12 (po dohodě možné i starší).
 ■ 2/ Pobytový tábor Machanejnu 2012. Termín konání 12. 8.–24. 8. Program: celotáborová hra: Mojžíšovo putování, cvičení táborských dovedností, zábavné aktivity, výtvarné a dramatické dílny, sportovní hry, táborové výlety a další. Cena 3500 Kč, věk dětí 6–12 (po dohodě možné i starší).
 ■ 3/ Srpnový příměstský tábor. Termín konání 27. 8.–31. 8., pondělí–pátek 8–17 hodin. Program: turistika, výlety, koupání, sportovní hry a zajímavé výtvarné činnosti v Praze a okolí. Cena: 1000 Kč, věk dětí 6–12 (po dohodě možné i starší).
 ■ **Předběžné přihlášky zasílejte co nejdříve na sociální@kehilaprag.cz.** soc

LETNÍ TÁBOR V SZARVASI

■ V době **22. července – 3. srpna 2012** se pražští zájemci mohou zúčastnit 2. turnusu mezinárodního židovského tábora v maďarském Szarvasi. Bližší informace získáte adrese marian.ziss@gmail.com. V případě zájmu se ozvěte co nejdříve. mz

SŽOV

■ Sdružení židovských odbojářů a vojáků v Praze zve své členy a přátele na schůzku

VÝZVY ZPRÁVY**INZERCE**

12. dubna v 10.00 do 3. patra radnice ŽOP. Program: promítání dokumentárního filmu *Arnošt Lustig – devět životů*. Přijde i režisér Ivo Pavelek a další aktéři filmu. jp

WIZO

■ Naše dubnová členská schůze se koná dne **18. 4.** od 15.00 v Maiselově ulici, výbor se sejde dne **11. 4.** v Jáchymově ulici. ek

KULTURNÍ PROGRAM**DSP HAGIBOR**

■ 3. 4. v 15.00: Setkání před Pesachem s vrchním rabínem K. E. Sidonem.
 ■ 4. 4. ve 14.00: Beseda s ředitelem Židovského muzea Dr. Leem Pavlátem.
 ■ 11. 4. ve 14.00: Z dějin Židů v poválečném období přednáší Mgr. Lea Skácelová.
 ■ 25. 4. od 14.00: Beseda o spisovatelích s ředitelkou CFK dr. Markétou Mališovou.
 ■ 26. 4. v 15.30: Jaro hudbou i slovem – účinkují žáci ZUŠ Orphenica.

KONCERT**VE VELKÉ PLZEŇSKÉ SYNAGOZE**

■ Dne **24. dubna** se od 19.30 koná ve Velké synagoze v Plzni klavírní koncert Jana Šimandla.

VÝZVY

■ Prosím, ozvěte se, kdo máte jakékoli dokumenty, týkající se předválečného židovského gymnázia v Brně. Připravuji almanach. Předem děkuji. helena.mikesova@seznam.cz, tel. 257 213 773.
 ■ Památník Terežín dokončuje v současné době rekonstrukci původní mansardy z doby ghety, kterou by potřeboval ještě vybavit několika kousky starých oděvů (kabáty, svetry, kalhoty, blůzy, ponožky apod.) a případně také dek, ručníků a jiných textilií. Budeme vám vděční za jakékoli takové nepotřebné vybavení z (před)válečné doby. Informace u ing. St. Krejného, tel.: 603 828 874, e-mail: krejny@pamatnik-terezin.cz.
 ■ Hledám dceru Margity Herrmannové. Margit byla v Terežíně, Osvětimi, Hamburku a Bergen-Belsenu. V r. 1992 napsala malou knížku svých vzpomínek. Žila v Jindřichově Hradci, zemřela před několika lety. Jméno ani adresu její dcery neznám, jakékoli informace laskavě pošlete na: Dita Krausová, 19 Sderot Chen, Natanya 42438, Israel, dita@bezeqint.net.

INZERCE

■ Pronajmu byt 2 plus 1/1 s lodžii, Praha 6, Petřiny. Po rekonstrukci, pračka, lednička,

event. zařízený, klid, možnost parkování, MHD, rekreace. Kontakt: 732 871 756.

Z DOPISU ČTENÁŘE**Ad Rch listopad 2011, zprávy ze světa:**

Prezidentka Argentiny není židovského původu; tatínka měla železničáře španělského původu, maminka je původu německého. Politika zmíněné paní je stylově něco mezi absolutistickou monarchií (tedy před útokem na Bastilu) a hezkou, námi tak milovanou totalitou. Ekonomicky to jde se zemí střídavě dolů a nahoru: máme např. po Chávezově Venezuele nejvyšší inflaci na západní polokouli (asi 25–30 % podle odborných výpočtů, úřední statistiky jsou padělané). A propos Chávez: ten je t. č. nejbližším přítelem zdejší hlavy státu...

Dr. Roberto F. Lamber, Buenos Aires

KULTURNÍ TIPY NA DUBEN**Koncerty**

■ V rámci brněnského JazzFestu vystoupí v moravské metropoli (v Bobycentru) dne **26. 4.** od 19.30 slavný izraelský jazzový baskytarista, skladatel a zpěvák **Avišaj Cohen** a představí své nové album nazvané *Seven Seas*. Více info na www.jazzfestbrno.cz.

Výstavy

■ Do 29. dubna je v Uměleckoprůmyslovém muzeu přístupna výstava *Pražské módní salony. 1900–1948*, která připomíná činnost předválečných krejčovských salonů i osudy jejich zakladatelů, kteří byli většinou Židé (viz *Rch* 3/2012).

Televize

■ ČT 2 uvede dne **9. 4.** od 21.00 klasický americký sci-fi film (1977), režiséra S. Spielberga *Blízká setkání třetího druhu*.

ČRo 3 Vltava

■ Dne **9. 4.** od 20 do 22.00 zazní příspěvek Izraelského rozhlasu do společného projektu Euroradia věnovaného židovské hudbě. Sólisté Gila Bashari (zpěv) a Hagai Shaham (housle), Jeruzalémský symfonický orchestr řídí Frédéric Chaslin.

■ Od **10. 4.** denně od 18.30 do 19.00 se bude vysílat dvanáctidílná četba na pokračování z románu Prima Leviho *Kdy, když ne teď?*.

■ Dne **28. 4.** od 8.30 do 11.00 zazní pořad o vile Tugendhat v Brně.

Mobilní archiv

■ Do 3. 6. je ve středisku Tranzitdisplay (Dittrichova 9, Praha 2) umístěn Mobilní archiv z izraelského Centra digitálních médií v Cholonu. Archiv obsahuje unikátní sbírku 1200 uměleckých filmů, záznamů performancí, dokumentů a audiovizuálních svědectví původem ze zemí Blízkého východu a částečně i z Evropy. Videomateriál sesbíraný během posledních dvaceti let odráží většinu geopolitických a sociálních změn a napětí v regionu. Archiv putuje již dva roky po různých světových muzeích a uměleckých institucích a je přístupný každému pro vlastní výběr a studium (út–ne 12 až 18).

Více info na www.tranzitdisplay.cz, www.digitalartlab.org.il.

ŽNO BRATISLAVA

V **aprílu** blahoželáme: pani Katarína Borovanová – 93 rokov; pani Edita Breinerová – 75 rokov; pán Ján Danko – 79 rokov; pani Elvira Feldmarová – 75 rokov; pani Lýdia Katarína Felkelová – 74 rokov; pani Eugénia Grznáriková – 74 rokov; pán Peter Herzfeld – 60 rokov; pani Lívia Herzová – 86 rokov; pán Ing. Juraj Hilvert – 75 rokov; pani Margita Horáková – 89 rokov; pani Alica Ištvančová – 93 rokov; pani Alica Jánska – 79 rokov; pán Leon Kane – 50 rokov; pán Pavel Kovár – 65 rokov; pán Ing. Teodor Kramer – 84 rokov; pani Oľga Kuxová – 88 rokov; pán Karol Lederer – 70 rokov; pani Zuzana Ledererová – 82 rokov; pán Robert Leichner – 55 rokov; pani Mgr. Anna Mandelíková – 70 rokov; pani Ing. Lýdia Piovarcsovová – 79 rokov; pani Eva Rajeková – 79 rokov; pani Eva Redlichová – 74 rokov; pán Karol Reisz – 90 rokov; pani Viera Staňová – 77 rokov; pani MUDr. Hilda Svátková – 77 rokov; pán Juraj Szücs – 91 rokov; pán Ing. Alexander Šebej – 80 rokov; pani MUDr. Eva Šoltéssová – 65 rokov; pani Vajdová Eva – 94 rokov; pán Dušan Valent – 60 rokov; pani Helena Weinwurmová – 87 rokov, a pani Ella Zemanová – 89 rokov.

Ad mea veesrim šana!

ŽNO BANSKÁ BYSTRICA

V **aprílu** blahoželáme našim členom: pani Evka Klementová, nar. 2.4. – 55 rokov; pán Peter Galát, nar. 2.4. – 69 rokov; pani Maria Diamantová, nar. 3.4. – 66 rokov; pán Tibor Singer, nar. 3.4. – 83 rokov; pani Evka Štátná, nar. – 8.4. – 63 rokov; pán Jozef Klement, nar. 9.4. – 59 rokov, a pani Veronika Singerová, nar. 12.4. – 77 rokov.

Ad mea veesrim šana!

ŽO BRNO

V **dubnu** oslaví své narozeniny: pan Milan Bohorodčaner, nar. 24.4. – 63 let; pan Petr Haimann, nar. 29.4 – 74 let; pani Hana Langová, nar. 6.4. – 64 let; pani Tereza Nepevná, nar. 5.4. – 18 let; pani Věra Páleníčková, nar. 22.4. – 72 let; pan Erich Rohan, nar. 7.4. – 87 let; pan Jiří Süs, nar. 21.4. – 56 let; pani Zoša Vyoralová, nar. 9.4. – 62 let, a pan Pavel Weisz, nar. 9.4. – 77 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO DĚČÍN

V **dubnu** oslaví narozeniny: pan Rafael Rod, nar. 21.4. – 15 let; pani Dominika Malinová, nar. 1.4. – 37 let; pani Mgr. Eva Polišínská, nar. 9.4. – 59 let; pani RNDr. Ivana Šprtová, nar. 30.4. – 54 let; pani Marie Štátná, nar. 4.4. – 54 let, a pani Eva Kudrnová, nar. 2.4. – 63 let.

Ad mea veesrim šana!

KARLOVY VARY

V **dubnu** blahopřejeme panu Viktoru Kleinovi, který 26. 4. oslaví 40 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽNO KOŠICE

V **aprílu** oslavují: pani Helena Horánová nar. 14.4. – 92 rokov; pán Ing. Tibor Figuš, nar.

ZPRÁVY Z OBCÍ

5.4. – 91 rokov; pani Gita Grünwaldová, nar. 10.4. – 88 rokov; pani Gertrúda Stiefelová, nar. 18.4. – 84 rokov; pani Greta Bayerová z Prešova, nar. 11.4. – 80 rokov; pani Eva Balážová, nar. – 5.4. – 75 rokov; pani Ema Bauerová, nar. – 14.4. – 75 rokov; pán Ing. Oskar Winkler, nar. 30.4. – 71 rokov; pán MUDr. Juraj Mozeš, nar. 18.4. – 66 rokov; pani PaedDr. Marta Györiová, nar. 10.4. – 65 rokov; pán Ervin Szász, nar. 19.4. – 65 rokov; pani MUDr. Eva Starková, nar. 25.4. – 63 rokov a pani Ing. Soňa Czikková, nar. 29.4. – 60 rokov.

Ad mea veesrim šana!

S lútosťou oznamujeme, že zemřeli: pani Rita Tholtová (79 r., pohreb bol 24. 1.) a pani Garbiela Urbanová (96 r., pohreb na židovskom citorině v Košiciach bol 27. 1.).

Zichrona livracha.

ŽO LIBEREC

V **dubnu** oslavujú narodeniny: pan Robert Velimský, nar. 12.4. – 86 let; pan Ctibor Abraham, nar. 17.4. – 66 let, a pan Ing. Pavel Jelínek, nar. 27.4. – 77 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO OLOMOUC

V **dubnu** oslaví své životní jubileum: slečna Klára Cvrkálková, nar. 11.4. – 9 let; pan Mgr. Pavel Deutsch, nar. 26. 4. – 35 let; pani Helena Vostrá, nar. 30.4. – 57 let, a pan Karel Wolf, nar. 26.4. – 86 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO OSTRAVA

V **dubnu** oslaví narozeniny pani Jarmila Weisová, nar. 16.4. – 83 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO PLZEŇ

V **dubnu** oslaví narozeniny naši členové: pan Pavel Schwarz, nar. 6.4. – 73 let; pan René Přibil, nar. 17.4. – 66 let; pan Roman Štix, nar. 23.4. – 48 let; pani Hana Tvrská, nar. 24.4. – 84 let, a pani Eva Kokošková, nar. 25.4. – 54 let. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO PRAHA

V **dubnu** oslavují narozeniny: pani Helena Bišická, nar. 4.4. – 88 let; pani Alice Friedová, nar. 8.4. – 99 let; pani Hana Golanová,

nar. 24.4. – 92 let; pani Judita Hajná, nar. 8.4. – 83 let; pan Jan Hajný, nar. 10.4. – 86 let; pani Erika Juklová, nar. 19.4. – 85 let; pani Soňa Kubrová, nar. 5.4. – 88 let; pan Mario Petrovský, nar. 20.4. – 80 let; pan Alfred Popper, nar. 12.4. – 80 let; pani Ruth Reiserová, nar. 11.4. – 86 let; pani Margit Roubíčková, nar. 29.4. – 92 let; pan Ruvín Senderovič, nar. 16.4. – 85 let; pani Erna Seykorová, nar. 7.4. – 90 let; pan Evžen Singer, nar. 1.4. – 86 let; pani Alena Stern, nar. 18.4. – 87 let; pan Juraj Šajmovič, nar. 27.4. – 80 let, a pani Eva Tamášová, nar. 30.4. – 81 let.

Ad mea veesrim šana!

Úmrtí:

Se zármutkem v srdci oznamujeme, že ve věku 82 let zemřela 29. 2. pani Etela Kopecká. Se zesnulou jsme se rozloučili 5. 3. na Novém židovském hřbitově v Praze.

Dne 9. 3. zemřela ve věku 88 let pani Marie Formanová.

Dne 19. 3. zemřel ve věku 97 let pan Alfred Hartmann. Se zesnulým jsme se rozloučili 20. 3. na Novém židovském hřbitově v Praze. *Zichrona livracha.*

ŽNO PREŠOV

V **aprílu** oslaví svoje narodeniny: pán Maximilián Kartin nar. 18.4. – 87 rokov; pani Magdaléna Šagátová, nar. 24.4. – 80 rokov; pani MUDr. Katarína Hrehorčáková, nar. 17.4. – 70 rokov; pani Mgr. Danica Brendzová, nar. 6.4. – 58 rokov; pán Ing. Peter Šiovič, PhD, nar. 2.4. – 54 rokov; pán PaedDr. Ivan Uher, PhD, nar. 13.4. – 55 rokov, a pán PhDr. Juraj Gutman, nar. 11.4. – 61 rokov.

Ad mea veesrim šana!

RIMAVSKÁ SOBOTA

V **marci** mali narodeniny: pani Mária Rybárová, nar. 1.3. – 64 roky, a pani Judita Färber-Rybárová, nar. 8.3. – 29 rokov.

V mesiaci **apríl** majú narodeniny: pán Ivan Hoffmann, nar. 2.4. – 83 roky; pani Anna Bokorová, nar. 9.4. – 61 rokov a pani Mária Čizmáriková, nar. 12.4. – 63 roky.

Ad mea veesrim šana!

ŽO TEPLICE

V **dubnu** oslavují: pani Lenka Krédlová, nar. 21.4. – 34 let; pan Zoltán Šafář, nar. 9.4. – 92 let; pani Eva Váňová, nar. 3.4. – 69 let; pan Ing. Jan Čapek, nar. 26.4. – 59 let, a Samuel Appel, nar. 11.4. – 10 let.

Ad mea veesrim šana!

Se smutkem oznamujeme, že dne 2. 2. zemřela ve věku nedožitých 96 let naše nejstarší členka pani Marianne Lebovičová.

Zichrona livracha.

ŽO ÚSTÍ NAD LABEM

V **dubnu** oslaví narozeniny pani Ing. Helena Kubrová.

Ad mea veesrim šana!

Dne 18. 2. 2012 zemřela náhle pani Jiřina Dubová ve věku 88. let. *Zichrona livracha!*

TRAGÉDIE V TOULOUSE

Dne 19. března ráno došlo k brutálnímu útoku před židovskou školou Ozar-Hatorah v Toulouse na jihozápadě Francie. Atentátník zavraždil izraelského učitele náboženství rabína Jonatana Sandlera (30 let), jeho syny Gavriela (6 let) a Arjeho (3 roky) a dceru ředitele školy Miriam Montesangovou (8 let). Obyvatelé Toulouse nosili po celý den před školní budovu květiny a svíčky. Odpoledne se přibližně tisíc lidí shromáždilo před toulouskou synagogou. V Paříži uctil památku zabitých několikatisícový průvod převážně mladých lidí. Útok odsoudila řada francouzských politiků i představitelů dalších zemí a mezinárodních institucí, Bílý dům i Vatikán. Izraelský premiér Benjamin Netanjahu atentát označil za zavrženíhodný zločin.

Policie začala po pachateli okamžitě pátrat a stopy ji dovedly ke třidvacetiletému Mohamedu Merahovi, původem z Alžíru. Policisté obklíčili jeho dům, snažili se ho zatknout živého, ale Merah se pokusil o útěk a přitom byl zastřelen. V jeho domě se našly videozáznamy vraždy židovských dětí i tři francouzských výsadkářů afrického původu, které zabil o týden dříve. Následně policie zatkla útočnickova bratra, třicetiletého Abdelkadera Meraha, podezřelého z pomáhání k hrůznému činu.

Židovské oběti byly pohřbeny v Jeruzalémě, na poslední cestě je vyprovodily tisíce lidí.

DŮM RODINY ULMŮ

Dne 26. března uplynulo 70. výročí ukončení konference ve Wannsee, na níž nacisté rozhodli o „konečném řešení“ židovské otázky. Toto výročí se v Polsku připomnělo několika akcemi, mj. položením základního kamene „Muzea rodiny Ulmů, věnovaného Polákům, kteří zachraňovali Židy“, v Markowě na jihovýchodě země. Řada zdejších vesničanů za války pomohla židovským spoluobčanům a ukryla je ve svých domech, na půdách a ve stájích. V březnu 1944 zastřelila německá policie osm Židů, které ukrývala rodina Ulmova, poté zabili i manžele Ulmovy a jejich šest dětí.

ALBERT EINSTEIN ON-LINE

Jak uvádí Židovský tiskový servis (www.ztis.cz), Hebrejská univerzita v Jeruzalémě, správce pozůstalosti Alberta Einsteina, významně rozšířila internetovou databázi veřejně přístupných dokumentů, týkajících se života a vědecké činnosti světového fyzika a držitele Nobelovy ceny. Mezi dokumenty, přístupnými na adrese www.alberteinstein.info, je i řada soukromých dopisů, například korespondence s přítelkyní Betty Neumannovou, již Einstein v roce

ZPRÁVY ZE SVĚTA

Mark Podwal: *Pesachová hagada*, 2012.

PESACH 5772 KAŠER VESAMEACH!

1938 pomohl uprchnout z nacistického Německa do USA. Část písemných materiálů byla zveřejněna již v roce 2003, nyní byl rozsah digitalizované sbírky rozšířen z devíti set na 2000 dokumentů. Přístupný je i katalog, nabízející informace o celkem 80 000 položek ve sbírkách Hebrejské univerzity.

ZEMŘEL „NEVINNÝ“ JOHN DEMJANJUK

Zemřel John Demjanjuk, nacistický zločinec, jemuž vězni vyhlazovacích táborů Sobibór a Treblinka pro jeho krutost přezdívali Ivan Hrozný. Za spoluvinu na zločinech, které tam nacisté páchali, byl v květnu 2011 odsouzen mnichovským soudem k pěti letům vězení. Bylo mu 91 let a vzhledem k tomu, že se proti rozhodnutí soudu odvolal, trest nenastoupil, ale zůstal v pečovatelském domě na jihu Německa. Jeho obhájce zdůrazňuje, že z právního hlediska má jeho klient čistý rejstřík, neboť, jak pravila mluvčí mnichovského soudu, podle zákona „technicky platí presumpce nevinny“, a protože zemřel před konečným verdiktem odvolacího soudu, „zemřel nevinny“.

EUROPA NOSTRA PRO PORTUGALSKOU SYNAGOGU

Letošní významnou cenu Europa Nostra, již za nejlepší projekt na poli ochrany a udržování kulturního dědictví uděluje Evropská unie, získala Portugalská synagoga v Amsterdamu. Komplex synagogy, která byla slavnostně otevřena roku 1675 a je stále používána pro bohoslužby, zahrnuje hlavní monumentální budovu a menší domky, které ji obklopují. Restaurátorům se podařilo opravit a lépe využít všechny části, včetně knihovny a sbírky rituálních předmětů. Vzácná knihovna se veřejnosti otevírá poprvé.

MÉNĚ LIDÍ DO IZRAELE

Počet lidí, kteří se rozhodují přesídlit ze Severní Ameriky či Evropy do Izraele, klesá, i když jsou země, v nichž žijí, zasaženy krizí. Podle údajů ministerstva pro imigraci a absorpci z USA a Evropy loni do Izraele imigrovalo 3920 lidí, o 13 % procent méně než v roce 2012 (4496). Největší příliv lidí ze zemí postižených globální krizí nastal roku 2008 a 2009. Příčinu klesající imigrace přičítají ministerští úředníci i slabší činnosti Židovské agentury, která prý málo využívá krize k tomu, aby do Izraele zvala místní Židy – za příklad dávají řeckou komunitu.

NOVÁ KNIHA AMOSE OZE

Izraelský spisovatel Amos Oz vydal novou knihu povídek, jejímž tématem je život v kibucu. Nazval ji *Mezi přáteli* a sleduje v ní příběhy lidí, kteří žijí v kibucu a přes veškerý proklamovaný optimismus a nadšení ze společného života se cítí osamělí. Oz prožil v kibucu třicet let a nové povídky jsou považovány za jeho poctu starému světu i rozloučením se s ním. (am)

רוש חודש ROŠ CHODEŠ

Vydává Federace židovských obcí v ČR, Maiselova 18, 110 01 Praha 1, IČO: 00438341, www.fzo.cz. Redakce a administrace: Izraelská 1, 130 00 Praha 3, telefon/fax 226 235 218, e-mail: roschodes@sefer.cz. Redakce: Jiří Daniček, Alice Marxová, Tomáš Pěkný (šéfredaktor). Sekretariát a výtvarná spolupráce: Anna Tomášková. Vychází měsíčně, nevyžádané rukopisy se nevracejí. Číslo indexu 47 680. Distribuci pro předplatitele provádí v zastoupení vydavatele společnost Media servis, s. r. o., Zákaznické centrum, Videňská 995/63, 659 51 Brno, tel.: 541 233 232; fax: 541 616 160, e-mail: predplatne@mediaservis.cz, reklamace: 800 800 890. Předplatné pro Slovensko MAGNET press, Slovakia, s. r. o. P. O. Box 169, 830 00 Bratislava, tel.: 00421-2-67201931-33, fax: 00421-2-67201910 (20,30), e-mail: predplatne@press.sk. Předplatné do zahraničí vyřizuje administrace Roš chodeš. MKČR E922, ISSN 121074 68. Toto číslo vychází 30. 3. 2012. **Cena 20 Kč (0,90 €)**